

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 854112/7

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד, הרב עובדיה חפץ יעקב, הרב אברהם צבי גאופטמן

התובעת: פלונית(ע"י ב"כ עו"ד קלריס דביר)

נגד

הנתבע: פלוני

הנדון: חיוב כתובה בבני זוג שעזבו את מקום מגוריהם המשותף
ולא הקפידו על טהרת המשפחה

פסק דין

בפנינו תביעת האישה לכתובה בסך 52,000 ש"ח. הזוג התגרש בז' אייר ה'תשע"ה (26/04/2015) לאחר כשבע שנות נישואין, והסכימו שהחלטה בחיוב כתובה תינתן לאחר מתן הגט. ביה"ד ניסה לפשר בין הצדדים להגיע להסכמות, ומשלא הגיעו לעמק השווה התקיים דיון הוכחות ולאחר מכן הוגשו סיכומים.

א. רקע עובדתי

הצדדים נישאו כדמו"י ביום י"ט אב תשס"ח (19.8.08) ושכרו דירה בקרית גת, מקום מגוריו של הבעל. לאחר כשנתיים, האשה עזבה את הדירה המשותפת באמצע הריון ועברה לגור עם ההורים שלה בבאר שבע. היא לא חזרה לדירה המשותפת גם לאחר הלידה. לדברי הבעל, האישה העדיפה את קירבת הוריה, ולדברי האישה הייתה זקוקה לעזרה, והבעל לא סייע כראוי.

לאחר כשנה וחצי של פירוד, הבעל הגיש תביעת גירושין בביה"ד באשקלון ביום 9.6.11. בהחלטה מיום 27.3.12 ביה"ד המליץ לבעל לשכור דירה בבאר שבע והפנה את הצדדים לייעוץ שלו"ב. כעבור שלושה חודשים, בדיון ביום 25.6.12 הצדדים הודיעו ששכרו דירה בבאר שבע שגרים בה יחד, ושחל שיפור במצב.

בתחילת חודש מאי 13' היה אירוע של הגשת תלונה של אלימות נגד הבעל במשטרה. בעקבות כך הצדדים נפרדו שוב, והבעל חזר לבית הוריו בקרית גת. ביום 19.5.13 הבעל שוב הגיש תביעה לגירושין באשקלון, והאישה הגישה במקביל תביעה לשלו"ב בביה"ד בב"ש.

בדיון ביום 26.6.13 טען הבעל שאם רוצה שלו"ב תחזור לקריית גת, אך האישה נשארה בב"ש.

בדיון ביום 2.9.13 הצדדים הביעו בתמצית את השקפתם לגבי טיב מערכת היחסים שביניהם:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל: אני רוצה להתגרש. אין מקום לעשות שלום. אין לה תקנה היא כל הזמן צועקת ומקללת אותי.

האשה: אני רוצה של"ב ... כל הזמן שקצת קשה הוא בורח להורים שלו.

בדיון ביום 8.12.13 העלה הבעל לראשונה את נושא טהרת המשפחה. לדבריו, "דיבר עם רב בקהילה שלהם והוא אומר שאם היא לא רוצה ללכת למקווה ולהתפשר על מקום המגורים אז אין מה לעשות."

בדיון ביום 9.6.14, האשה הביעה את מוכנותה ללכת למקווה, אך דרשה שיעבור חזרה לב"ש: "אני מוכנה ללכת למקווה. שיעבור לב"ש ויקנה בית. שש שנים לפני החתונה הוא לא דיבר על מקווה". הבעל טען ש"בלב שלה לא רוצה לעשות שלום". האשה טענה שלפני הגירושין היא רוצה הגדלות מזונות ושיראה את הילדים יותר. בהחלטה, ביה"ד כתב להוציא פס"ד לגירושין.

בדיון ביום 2.9.14 האישה הודיעה שגרה עם ההורים שלה, וטענה: "אני ביקשתי של"ב אבל הוא לא רוצה להיות אתנו." ביה"ד ערך לצדדים הסכם גירושין אשר קיבל תוקף פס"ד.

האשה: אני לא רוצה לוותר על הכתובה. אם הוא רוצה להיות איתי בשלו"ב אני מוכנה.

הבעל: לא מגיע לה כתובה. היא לא הלכה למקווה. היא ברחה מהבית.

בדיון ביום 30.11.14 האישה הופיעה עם ייצוג עו"ד, אשר טענה שהסכם הגירושין נעשה נגד רצון האישה אשר עדיין רוצה בשלו"ב. לאחר התייעצות, הצדדים הסכימו לעשות ניסיון נוסף לשלו"ב לשלושה חודשים, ובמקביל לגשת ליעוץ. בבקשה מיום 24.12.14 הודיע הבעל שנפגשו עם הרב נחמני, אך לטענתו האשה מתחמקת ולא מגלה נכונות אמיתית ללכת למקווה. בנוסף, טען שהציבה כתנאי לשלו"ב את דרישתה מקודם שהבעל ירכוש דירה, ולא לגור בשכירות, שלא שייכת מבחינתו במצבם הרעוע, ובכך יוצר מבוי סתום.

לפני הפגישה שניה עם הרב נחמני, הבעל הגיש תלונה נגד אשתו, ולא חזרו ונפגשו.

ב. סיכום הטענות

עיקר טענות ב"כ האישה:

א. האישה נהגה כראוי בבעלה.

ב. הבעל בהתנהגותו האלימה גרם לגירושין.

ג. הבעל הוא זה שיזם ותבע את הגירושין.

ד. לפיכך, על הבעל לשלם את מלוא סכום הכתובה.

עיקר טענות הבעל:

א. האישה לא הסכימה לגור אתו בקרית גת כפי שהוסכם טרם שהתחתנו.

ב. האישה לא חזרה לביתם המשותף לאחר הלידה.

ג. האישה לא בישלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. האישה פתחה מים חמים במטבח לגרום שהבעל יתקלח בקרים.

ה. האישה השאירה אותו מחוץ לבית.

ו. האישה לא אמינה ודיווחה עדות שקר למשטרה.

ז. האישה לא הסכימה ללכת למקווה ולא טבלה.

ח. לא היו יחסי אישות.

בדיון ובסיכומים הגיבה ב"כ האישה לטענות הבעל כדלקמן:

א. האישה נאלצה לעבור לבאר שבע משום שהייתה בהריון ובעלה לא היה שותף בניהול משק הבית ונזקקה לעזרת הוריה, וכן הוסכם ביניהם במסגרת הניסיון לשלום בית. כמו"כ, בעת שעוד גרו בקרית גת, הבעל לשעבר לא עזר לה למרות שהייתה נוסעת יום יום לעבוד בבאר שבע.

ב. דרכי הצדדים נפרדו בעטייה של אלימות הבעל שגררה בעקבותיה תלונה במשטרה.

ג. האישה הגישה תביעה לשלום בית.

ד. האישה בישלה, אך הבעל לא אכל עמה אלא לבד דברים אחרים.

ה. האישה מעולם לא הלכה למקווה במהלך הנישואין משום שמהתחלה זה לא הפריע לו ולא דרש זאת.

ו. בנוגע ליחסי אישות הבעל הודה בדיון שהיו יחסי אישות.

ג. מוחזקות בחיוב הכתובה וטענה שהאישה לא התנהגה כראוי

בדיון בכתובה, ידועה המחלוקת מי נחשב מוחזק בכתובה ועל פי זה נקבע על מי נטל ההוכחה.

יש אומרים שאף אם היה לנו ספק בחיוב כתובה, בכל זאת האישה לא מפסידה כתובתה. וכן הביאו בפד"ר ח"ג עמ' 163-164 ביה"ד הגדול מהרכב הרה"ג: בן מנחם, עדס וזולטי, בשם הנתיבות משפט על רבנו ירוחם (ספר מישרים נתיב כג), ביחס למחלוקת הראשונים אם הבעל יכול לכופף את אשתו לבוא ולדור במקומו: "ואפשר עוד שאפילו לא תפסה, מכל מקום כיון שהכתובה שחייב לה הוא ודאי, והפסד הכתובה הוא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי." וכן משמע דעת הבית שמואל (סי' קנד ס"ק ב).

אמנם הבית מאיר (שם) חולק וסובר שהבעל הוא המוחזק בממון ולא האישה, וידו על העליונה. אך עיין שם בפד"ר, שאף לדעת הבית מאיר הבעל מוחזק רק במקום שיש מחלוקת הפוסקים וספק בדיון, כי הבעל יכול לומר "קים לי" כדעה שאינני חייב בכתובה. אך במקום שיש ספק בקביעת עובדה אם היא מורדת או לא, בזה אף הבית מאיר יודה שמספק לא הפסידה כתובתה, שהרי אין בפנינו טענת ודאי שהאישה מורדת, והרי זה כאומר הלויטני ואיני יודע אם פרעתיך שחייב לשלם.

במקרה שלפנינו, אף אם נניח שיש בפנינו ספק אם האישה לא נהגה כראוי, הרי זה ספק בקביעת עובדה ולא ספק במחלוקת הפוסקים, ואם כן חיובו של הבעל בכתובה הוא ודאי ושאלת התנהלות האישה היא ספק, ויש לחייב בכתובה אף לדעת הבית מאיר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנוסף, כל הנ"ל אמור במקום שיש ספק בעובדות שיש בהם לחייב או לפטור. אך במקרה שלפנינו, אין ספק עובדתי הראוי להטיל ספק בחיוב הכתובה. אמנם ייתכן שלא בכל המקרים האישה נהגה כהוגן, אך כידוע גם "אישה רעה" עדיין זכאית לכתובה.

ניתן להביא ראיה לזה מהגמרא ביבמות (דף סג ע"ב) "נתנני ה' בידי לא כו' זו אשה רעה וכתובה מרובה", וכן מהתוספות בגיטין (מח ע"ב ד"ה וכתובה) שכתבו שהטעם שתיקנו שכתובה אישה מהזיבורית הוא שמא תקניטנו שיגרשה ותגבה כתובה. הרי שגם כשידוע שהאישה היא קשה ומקניטה וכו', אין בכך כדי להפסידה כתובה אא"כ מרדה בו ונתקיימו בה דיני מורדת, או שהיא תובעת גירושין, או זנתה עליו וכדו'. יוצא אפוא שבני זוג החיים יחד אלא שמקניטתו, אין בכך עילה להפסידה כתובה, לפי שיש עדיין דרך לטפל ולמנוע את הקנטותיה ולהחזירה לשלום. לכן, אם תכף רוצה לגרשה בגלל הקנטותיה, הרי זו בכלל מי שקלה בעיניו להוציאה. ועכ"פ הוא בחזקת חייב, דנתת דבריך לשיעורין, כי לא נאמר בסוגיא בגמרא מה שיעור ההקנטה שכבר לא תהיה בגדר "קלה" להוציאה.

נמצא בנדר"ד, שאף אילו נקבל עובדתית את טענת הבעל שהגיש תביעת גירושין עקב התנהגות והתנהלות האישה – שהתלוננה עליו במשטרה, שהיא שונאת אותו, והקניטה אותו בכך למשל שפתחה את המים החמים כשרצה להתקלח, וכדו' – ולכן טוען שאין מקום לחייבו בתוספת כתובה, כי לא כתב והתחייב בתוספת כתובה על דעת שיאלץ לגרשה, טענה זו יש לדחותה שכן לא נראה שנימוקים אלו מהווים גורם מספיק לגירושין בעוד האישה מתחננת גם לאחר הגט שיחזור ויחיה לצידה ויסייע לה בגידול הילדים. ק"ו שבנידון דידן שהאישה נימקה את התנהגותה, לא נשללת ממנה הזכות לכתובה.

ד. תוספת כתובה

ועדיין יש מקום לדון. אף אם בכה"ג לא הפסידה כתובה שתיקנו חכמים, האם זכאית היא גם לתוספת כתובה שכתב לה בעלה?

ישנה מחלוקת הפוסקים במקום שהבעל חייב לתת את הגט שלא ברצונו ובכפייה עקב תביעת האישה, אם הוא חייב לשלם לאישה תוספת כתובה. בתוספות (יבמות סה ע"ב ד"ה כ) הביאו בשם ר"ח:

"דכל הנך שכופין מחמתה, דוקא מנה מאתיים אית לה (עיקר כתובה) אבל התוספת לית לה דאדעתא למיפק לא אוסיף לה... ור"ת מפרש דלכל מילי הוי תנאי כתובה ככתובה ויש לה אף תוספת כתובה".

לפי"ז, במקרה שהאישה יזמה את הגירושין לאור התנהגות הבעל והבעל נאלץ להתגרש, היה מקום לפטור את הבעל מתוספת כתובה, כי יכול לומר 'קים לי' כדעה הפוטרת אותי שלא התחייבתי על דעת לגרש שלא ברצוני. אך עיין פד"ר חי"א ע"מ 211 מביה"ד תל אביב, בהרכב הרה"ג: א. גולדשמידט, ש.ש. קרליץ, י. בבליקי, שבמקום שהדרישה של האישה לגט היא עקב דבר יסודי בנישואין, כאשר הנישואין היו בתחילה על דעת כך, כגון חיי אישות, אין לומר שהבעל לא התחייב בתוספת על דעת שהאישה תדרוש גט, כי הבעל ידע שהאישה נישאת לו על דעת חיי אישות וכשלא יהיו חיי אישות יש להניח שתדרוש גט ועל דעת כן התחייב ולכן חייב בתוספת.

אומנם, מובא בבית שמואל (אה"ע סי' קנד ס"ק יט) בשם הרשב"א והרא"ש (בתשובה) שאף אם הסיבה לגירושין היא חוסר בחיי אישות בעטיו של הבעל שאין לו כח גברא, פטור מתוספת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כתובה. אך עיין שם בפד"ר שמביא חילוק עקרוני בין אם הבעל לא ממלא חובותיו לאשתו – עונה או מזונות – עקב מחלתו של הבעל או חוסר יכולתו משמים, לבין אם לא ממלא חובותיו עקב חוסר רצונו, שבמקרה זה הדרישה לגט היא כ"באה מחמתו" שהוא גרם לגירושין ולא דרישת האישה ולכן חייב בתוספת כתובה.

אם כן, במקרה שלפנינו, אף אם היה צד כלשהו לומר שהאישה אשמה בגירושין או יזמה אותם, הרי זה נבע מהתנהלות הבעל שאיננה "מחלה משמים" והיה בידי להתנהג ככל אדם, ועל כן לכל הדעות נחשב כמגרש מרצונו ולא עקב בקשת האישה. ק"ו כאשר בנדון דידן הבעל לשעבר פתח את תיק הגירושין והאישה ביקשה ועודנה מבקשת שלום בית, וודאי חייב בכתובה ותוספת. בנוסף, כפי שציינה ב"כ האישה, הרי הודה הבעל שאכן היו יחסי אישות וכי נהג באלימות כלפיה, דבר שגרר את הזמנת המשטרה. כמו"כ מבין ריסי עיני הבעל ניכר כי אינו מבין מהות חיים של בעל ואישה, כשאומר במהלך דיון על הכתובה שלמען שלום הבית במשך כמה שנות נישואין שטף כלים יותר מפעם אחת. ובסופו של דבר, לאחר מספר פעמים שהאישה בקשה מבעלה לחזור הביתה העדיף להישאר אצל אביו ולא נשא בנטל הבית והמשפחה.

ה. עוברת על דת

נקודה מרכזית שיש לדון עליה בחיוב כתובה בנדו"ד היא טענת הבעל שהאישה אינה הולכת לטבול במקווה, שלכאורה שולל את זכות האישה לכתובה. מנגד, האישה וב"כ טענו שמתחילת הנישואין האישה לא טבלה והודו הצדדים שלמרות זאת היו יחסי אישות, וכדברי הבעל שלא הקפיד על כך, ורק לאחר שהיו אצל הרב נחמני יועץ הנישואין עלתה דרישה שהאישה תלך למקווה כדבר התורם לשלום הבית, ולא דווקא מטעמים הלכתיים.

והנה מתעוררת שאלה עקרונית: האם נכון יהיה לעשות הבחנה ביחס לעוברת על דת בין מי שמקפיד על תרי"ג מצוות לבין מי שאינו מקפיד? או האם בדרישה ההלכתית מאשתו שלא תהא עוברת על דת הבעל בעצמו אינו מקפיד, כמו בנידון המקרה שאנו דנים בו, מפסידה כתובה?

בגמרא בכתובות (דף עב ע"א):

מתני'. ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעושר, ומשמשותו נדה, ולא קוצה לה חלה, ונודרת ואינה מקיימת. ואיזוהי דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם...

גמ'. מאכילתו שאינו מעושר. היכי דמי? אי דידע, נפרוש! אי דלא ידע, מנא ידע? לא צריכא. דאמרה ליה פלוני כהן תיקן לי את הכרי, ואזיל שייליה ואשתכח שיקרא.

ומשמשותו נדה. היכי דמי? אי דידע בה, נפרוש! אי דלא ידע, נסמוך עילוה! דא"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל: מנין לנדה שסופרת לעצמה? שנאמר: וספרה לה שבעת ימים, לה - לעצמה! לא צריכא, דאמרה ליה פלוני חכם טיהר לי את הדם, ואזל שייליה ואשתכח שיקרא. ואיבעית אימא: כדרב יהודה, דאמר רב יהודה: הוחזקה נדה בשכינותיה, בעלה לוקה עליה משום נדה.

מפורש בגמרא לכאורה שאם הוא יודע מהאיסור ובידו לפרוש ואין היא מכשילה אותו בלא ידיעתו הרי אינה נקראת עוברת על דת. הנחה זו מקבלת חיזוק מהתוספות במקום (ד"ה אי דידע):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תימה דלוקמה כגון דידע ופרש, אבל היא היתה רוצה להאכילו שלא היתה סבורה שהיה יודע. ואומר ר"י דמאכילתו משמע שהאכילתו... ונראה לרשב"א דמה שרצתה להאכילו אינה יוצאה בלא כתובה, דיכולה לומר משחקת הייתי ואם היית בא לאכול הייתי מונעת אותך.

רואים במפורש שהגדרת עוברת על דת היא דווקא אם הכשילה בפועל, אך כוונה להכשיל אינה מהווה סיבה להפסד כתובה, כל שכן בנידון דידן שלא התכוונה להכשיל את בעלה שלא בידיעתו, שהרי ידע שלא טבלה ובכל זאת קיימו יחסי אישות.

כמו"כ, הר"ן כותב שאפילו התכוונה להכשילו, כל עוד לא נכשל אינה מפסידה כתובתה, שכן כתב הר"ן על הר"ף (כתובות דף לב ע"ב בדפי הר"ף):

גמ' הא דאמרינן דהאכילתו אי דידע. כשאכל: יפרוש. ולא יאכל ואמאי מפסדת כתובתה דודאי אינה יוצאה אלא א"כ האכילתו ולא שנתכוונה להאכילו אם לא האכילתו. והרא"ה ז"ל כתב שאפילו נתכונה להאכילו מפסדת כתובתה והכא לישנא דמאכילתו קדייק:

אבל לדעת הרא"ה, כפי שמובא בציטוט, אפילו כוונה להכשיל גורמת להפסד כתובתה. אך בנידון דידן, לכל הדעות אינה מפסידה כתובתה, משום שידע והיה יכול לפרוש.

ייתכן שהרא"ה חולק על הרשב"א והר"ן בגדר "לפני עיוור" אם צריך שחברו יבא לידי מכשול בפועל או די בהגשת האיסור לפני חברו ככוונה להכשיל גם אם לא נכשל בסופו של דבר.

אך נראה יותר לחקור בגדר עוברת על דת שמפסידה כתובתה, שיש לפרש:

א. אישה המכשילה את בעלה בדרכי התורה ובאיסורים הו"ל כדר עם נחש בכפיפה אחת, ומאלצת את בעלה לגרשה, וממילא לא נחשב שהוא המוציאה ולכן פטור מכתובה. לפי"ז, מסתבר שגם אם התכוונה להכשיל הפסידה כתובתה. מאידך גיסא, ע"י בתשובת הרא"ש (כלל ל"ב סימן ג) הביאו הבית שמואל (סי' קטו ס"ק א) שאפילו המירה דתה אינה מפסדת כתובה אם אינה מכשילה אותו.

ב. כדברי הרמב"ם (פכ"ד מהל' אישות הט"ז):

עוברת על דת משה או על דת יהודית, וכן זו שעשת דבר מכוער, אין כופין את הבעל להוציא אלא אם רצה לא יוציא. ואף על פי שלא הוציא אין להן כתובה, שהכתובה תקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

ניתן לדייק מדברי הרמב"ם שלאישה עבריינית לא תקנו כתובה, ולפי"ז רק אם הכשילה את בעלה בפועל הפסידה כתובה.

אך לכאורה יש להקשות לפי זה מדוע בגרושה שנישאה לכהן יש כתובה, הרי בכל רגע מכשילה אותו? הרמב"ם (פכ"ד מהל' אישות ה"ד) עונה על כך:

אבל אם נשא אחת מחייבי לאוין והכיר בה... יש לה כתובה, שחייבי לאוין שהכיר בה רצה להזיק בנכסיו.

כלומר, היות שידע מראש לקראת מה הוא הולך, ובכל זאת נשא אישה האסורה לו, הרי התחייבותו לכתובה תקיפה כי הוא הזיק את נכסיו. סברא זו נכונה גם בנדו"ד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לפי זה ניתן להסיק שאם מלכתחילה נישאו כאינם שומרים על טהרת המשפחה לא הפסידה כתובתה, בין אם נאמר שרק לצנועות תיקנו כתובה כלשון הרמב"ם – שהרי על מנת כן נשאה שאינה שומרת ורצה להזיק בנכסיו, ובין אם נאמר משום שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ואינו רוצה להיכשל בעבירות על ידה – שהרי טעם זה לא שייך בנ"ד שהוא בעצמו נכשל ואינו מקפיד.

וכן מבואר בשולחן ערוך (אה"ע סי' קטו סעיף א) שמפסידה כתובתה רק אם לא ידע מראש, וז"ל:

אלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה, שהאכילה את בעלה שאינו מעושר, או אחד מכל האיסורים, או ששימשו נדה, ונודע לו אחר כך, כגון שאמרה: פלוני חכם תקן לי הכרי הזה או התיר לי חתיכה זו או טיהר לי הדם הזה, ונמצאת שקרנית ... ושהוא אכלו על פיה. ודוקא שהכשילתו ואכל על פיה, אבל אם רצתה להאכילו דבר איסור, לא איבדה כתובתה.

1. התראה

שאלה נוספת שיש לדון בה היא: האם מפסידה כתובתה בלא התראה?

דברי המשנה הובאו להלכה בשו"ע (אה"ע"ז סי' קטו סעיף ד), ונפסק שם: "בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה אם יש עדים שהתרו בה תחלה ועברה על התראתו". וע"ש בב"ש (ס"ק יז) שכתב: "בש"ג כתב שאין צריך להתרות אותה שתפסיד הכתובה, אלא מתרה בה סתם שאל תעשה עוד".

ועי' בשו"ת ציץ אליעזר (חכ"ב סי' פג) שהשבות יעקב (ח"ג סי' קכז) חידש שבעבירה מפורסמת כגון משמשו נדה אינה צריכה התראה, ושהפוסקים שהצריכוה התראה אזלי לשיטתם דס"ל שצריך להתרות בפירוש על "הפסד כתובתה", משא"כ להרי"ז בשלטי הגבורים (כתובות לג ע"א בדפי הרי"ף) שכתב שא"צ התראה מפורשת על הפסד הכתובה, כל שהעבירה ידועה לכל. וא"כ לכאורה הבעל מצי למימר קים לי כהרי"ז, ושכ"כ מהרח"ש (סי' נז) ע"ש.

אך מסיק הציץ אליעזר, שמכיוון שבטור ושו"ע (סי' קטו סעי' י) פסקו כהרא"ש שצריכה התראה מפורשת על הפסד כתובתה, וכ"כ מרן בבדק הבית, א"כ אי אפשר לומר קים לי נגד פסק השו"ע, וכמו שכתבו כן להדיא בשו"ת שערי רחמים (ח"ב סי' כו). וכן מתבאר בתשובת נודע ביהודה (תנינא חאה"ע סי' כו) שאף במשמשו נדה צריכה התראה, וכן בשו"ת אור נעלם (חאה"ע סי' ו) ע"ש. אבל בנדו"ד, שהבעל עצמו גם לא הקפיד, אין לו על מה להלין, וכפי שיתבאר.

עיי"ש ברמ"א שהגיה "ורגילה בכך" על "ומראה זרועותיה לבני אדם", משמע דווקא אם רגילה בגילוי זרועותיה הפסידה כתובתה. והקשה שם הח"מ (ס"ק יא):

"ולא ידעתי למה העתיק זה, דאי בלא התרו בה – אפילו רגילה אינה מפסדת כתובתה, ואם התרו בה ועברה על ההתראה – אפילו בפעם אחת מפסדת כתובתה, דלא נתנו חכמים שיעור לדבר."

העולה מדברי הח"מ הוא שמטרת ההתראה היא לגלות כי הבעל מקפיד בדבר, ולכן אף אם האישה רגילה לגלות זרועותיה או לדבר עם הבחורים, כל עוד דלא הקפיד עליה הבעל בדבר, האישה אינה נתפשת על כך, ואילו כאשר הבעל מתרה באשה והיא עוברת על התראתו הרי חשובה כחצופה ופרוצה, שבהתנהגותה ובהתנהלותה המחוצפת נגד ולמרות התראתו של בעלה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היא עשויה אף להגיע לזנות, שעוברת על דת בהתראה יש חשש זנות, וכמשתמע בתרומת הדשן (סי' רמב), עיי"ש.

והנה יש ללמוד "מרגילה בכך" דלא הבחין הרמ"א כמה זמן רגילה בכך, וי"ל גם אם דרכה בכך היה עוד מבית אביה ורגילה בכך מלפני נישואיה, זכותו של הבעל ביום מן הימים להפסיק את אשתו ממנהגה זה ולהקפיד בדבר מכאן ולהבא ולהתרות בה בדבר. כאשר שנעשה הדבר בתום לב ובכוונה טהורה, זכות הבעל לתבוע מאשתו לשנות את התנהגותה ובהתראה. אולם אין הדבר כן בנדו"ד, כפי שאמר הבעל שלא הקפיד על אשתו בזה.

יש להדגיש ולומר, שאף על פי שהבעל מתחיל להקפיד ומשנה מהרגילות של החברה שאליה הוא משתייך, הרי מאחר שהתרה באשתו והיא עוברת על התראתו, מתעורר וקם חשש זנות. משא"כ בנידון דידן שהבעל לא ממש מקפיד ולא התרה באשתו ואין חשש לזנות.

ז. נישאת על דעת כן

אמנם, יש סברא לומר כי מאחר שנשא את האישה על דעת לחיות עמה ללא שמירה על טהרת המשפחה, הרי שעל דעת הכי התחייב לה בכתובה ובתוספת הכתובה. וכך כתב בשו"ת "שושנים לדוד" (חאהע"ז סי' כה), וז"ל:

"דמה שטען הבעל שיוצאת לשוק בגילוי הראש, כל השומע ילעג לו, כי הלא זה זמן רב שפשתה המספחת וכל הנושא בנות ישראל בזה"ז מידע ידע שבודאי תהיה פרועת ראש, ואדעתא דמנהג שייה ועייל להתחייב בכתובה, ומה טענה היא להרים ראש לבא בטענת עוברת על דת".

אמנם ניתן לדחות דבריו וסברתו, שהרי לדעתו זוג חילוני שחיו שנים בנדתה ועברה עליו רוח טהרה וביקש ממנה לטבול, ואשתו דוחה אותו ומסרבת להיטהר והוא מבקש לגרשה האם ביה"ד יחייב אותו בכתובה מאחר דאדעתא דחיי עבירה התחייב לה בכתובה? דבר זה אינו מתקבל על הדעת, וכזאת לא תהיה בישראל! ואולי יש לחלק בין פרועת ראש, שאף על פי שאיסור גמור הוא אינה מכשילתו בזה, ולדאבוננו הייתה למנהג נשים גם בקרב שומרי מצווה, לבין איסור נידה שבו היא מכשילתו באיסור כרת חמור, וגם לא פשתה בקרב שומרי מצווה.

ועיין שו"ת יביע אומר (ח"ג חאהע"ז סי' כ), שהאריך בנושא זה של אשה שאינה מתלבשת בצניעות כדין, וכתב (שם ס"ק יא) לדחות דברי שו"ת שושנים לדוד הנ"ל:

"שהרי כיון שמנהג זה הוא אותיות גהינם, ואינו יכול לבטל הלכה פסוקה שבידינו, וכדאמרינן בר"ה ט"ו ע"ב, כי נהגו איסורא מי שבקינן להו... שמנהג איסור אינו דוחה הלכה... וא"כ הואיל וכל המקדש ונושא אדעתא דרבנן קעביד בשעבוד הכתובה, ודאי שלא חייבו חכמים כתובה לפרוצות, ולא נשתעבד מעולם אלא למי שתנהוג ע"פ דעת חז"ל, ולכן כל שעתה נכנסה בו רוח טהרה, וברצונו שגם אשתו תחזור למוטב, דינא קא משתעי, ואם לא תרצה תצא שלא בכתובה".

ועוד עיי"ש בריש דבריו שם שכתב:

"וגדולה מזו אני אמר שאפילו נתברר בעדים שהבעל והאשה בשעת נישואיהם היו חופשים, ולאחר זמן החלה רוח ה' לפעמו וחזר בתשובה, ודורש מאשתו שלא תוסיף לעבור על דת משה ויהודית והיא באה מחמת טענה דסבר וקביל, והתרה בה בפני עדים שאם תוסיף לעבור על דת תצא שלא בכתובה, ועברה על התרתו תצא שלא בכתובה ואין משגיחים בטענתה,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שכיוון שכמעט כל הפוסקים סוברים שמצווה לגרשה וי"א שאסור לקיימה ודאי שהדין עמו ולא שייך בזה סביר וקביל דאי איהו שתיק אנן מי שתקינן? ולפחות כשטוען על זאת, מי הוא זה שיתעלם מטענתו הצודקת לכסות על האמת פלסטר... דהא דקיימ"ל העוברת על דת יוצאת שלא בכתובה, אף אם בא עליה אח"כ, לא אמרינן ראה ונתפייס, דדווקא לענין לענין מומין אמרינן הכי, אבל גבי מילתא דאיסורא מה מועיל מה שנתרצה אח"כ והלא היא אסורה להיות נשואה."

עוד כתב שם :

(ב) אמנם היה נראה דרב המרחק בין נידונינו לנידון הרמב"ם והרדב"ז הנ"ל, דהתם גבי עליה לא"י הכל תלוי בכוונת הבעל, אם רוצה לעלות באמת ובתמים לשם מצות יישוב א"י, או לאו, וכל שלא האמינוהו שמתכוין לשם מצוה, לא הפסידה האשה כתובתה. אבל כאן הואיל וגם האשה מודה שהיא עוברת על דת, אלא שטוענת דסבר וקביל, כבר הפסידה כתובתה, לדעת האומרים שאם היא רגילה בכך א"צ התראה. שאין דבר זה תלוי בקפידת הבעל. וכמ"ש הרמב"ם (פכ"ד מה' אישות ט"ז) וז"ל, עוברת על דת וכו' אין כופין את הבעל להוציא, אלא אם רצה לא יוציא. ואף על פי שלא הוציא אין לה כתובה, שהכתובה תקנת חכמים היא, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות, אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה זו, אלא תהא קלה בעיניו להוציאה. עכ"ל. וכ"ה בטור א"ה (סי' קטו). ועיין עוד בחלקת מחוקק (שם סי' ק"ה) שאפי' חזרה בתשובה ומתנהגת בצניעות, צריך לכתוב לה כתובה אחרת, ואסור לדור עמה בלי כתובה. ע"ש. ברם אשכחן דהריטב"א בכתובות (עב) סוף ד"ה מתני', כתב על לשון הרמב"ם הנ"ל ורוב רבותי חולקין עליו בזה. עכ"ל. וכ"ה בשיטה מקובצת שם. ולפ"ז גם בעוברת ע"ד הכל תלוי בקפידת הבעל, וכשאינו מקפיד ורוצה לקיימה יש לה כתובה. ומכיון שאין אנו מאמינים לו שהוא מקפיד על כך, כיון שלא טען כן אלא מתוך מריבה, שפיר י"ל דאינה מפסידה כתובתה. וכנידון תשו' הרמב"ם הנ"ל. ומכ"ש שי"ל דבזה"ז דנפישא חוצפא ופריצותא בעוה"ר, ורוב הנשים בעוה"ר הולכות פרועי ראש וחשופי זרועות, ונעשה הדבר כהיתר, (וישנן נשים רבות שעושות כן אך ורק ע"פ דרישת בעליהן.) י"ל דלכ"ע בעינן התראה להפסידה כתובתה, להבחין בין שוגגת ואומרת מותר למזידה. ואפי' היתה רגילה לעבור על דת אינה מפסידה כתובתה בלי התראה. וכדעת מרן הב"י והרמ"א וסיעתם. ויבואר עוד להלן (אות יג). בס"ד. אולם הא ודאי שבכדי שלא תמשיך האשה לעבור על דת לצאת לשוק וראשה פרוע וזרועותיה מגולות, ונשענת על קנה רצוץ וטענת סרק דסבר וקביל, יש לאיים עליה ולהתרות בה שאם לא תתנהג מכאן ולהבא בצניעות כבנות ישראל הכשרות, בית הדין יסיק מסקנות מתאימות ביחס לכתובתה. וכעין מ"ש בשו"ת הרמב"ם (סי' קצג), בדין אשה שלא היתה טובלת לנדתה, ובעלה היה יודע ושותק, שאין לה כתובה, בכדי שלא יהיה חוטא נשכר. ואף על פי שגם הוא חוטא נשכר שנפטר מלפרוע כתובתה, מניעת פריעת כתובתה לא נקרא שכר, כיון שלא קבל ממנה כלום. [ייתכן שהרמב"ם לשיטתו בזה שלא תקנו כתובה לפרוצות, ודו"ק – ע.י.] ומ"מ ראוי לב"ד לייסר אותם לקחת המאוחר ולחלקו לעניים דרך קנס, כדי שלא יהיה חוטא נשכר גם הוא. ע"כ. (וע"ע בשו"ת הרמב"ם שם סי' קצד). ע"ש. וכן הובא בתשו' הרדב"ז ח"א (סי' צ). וע"ע בשו"ת האלף לך שלמה (חאה"ע סי' קכ). ע"ש. ובנ"ד שאינו חוטא בעצמו כשהיא עוברת על דת, י"ל שמעמידין הדבר על קו הדין, להפסידה כתובתה אם תעבור מכאן ולהבא על התראת בית הדין וע' להלן (בסמוך אות ג. וכן באות יט). ודו"ק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועוד כתב לסיכום (ס"ק יב), וז"ל:

וכן בקדש חזיתיה לידידי הרב הגאון המפו' שר וגדול ליהודים כמהר"ר יעקב משה טולידאנו שליט"א בשו"ת ים הגדול (סי' פ), שנשאל אודות מנהג זה שנהגו בו רוב הנשים מבנות הדור החדש לצאת לרה"ר בזרועות מגולות עד הכתף, אם יכול הבעל למחות באשתו לבל תנהוג כן, ולאחר שהביא דברי האחרו' דלא שייך כלל לומר בזה דמנהג מבטל הלכה, סיים, ולכן נ"ל ברור שיכול הבעל לעכב על אשתו מלנהוג במנהג הרע הזה, ואם לא תשמע לו אחר שהתרה בה בפני עדים מפסידה כתובתה, ויכול לגרשה בעל כרחה לפום דינא. ע"כ. ודפח"ח. ומיהו בנ"ד כבר כתבנו שמכיון שהבעל הזה אין תוכו כבדו ולובש אדרת שער למען כחש, לא יחרוך רמיה צידו. וכמ"ש ג"כ הרה"ג ר' רפאל אנקאווה בתשו' הנ"ל.

וכעין זה כ' בשו"ת חלקת יעקב (ס"ס קמח) שאם בא בטענת עוברת ע"ד, צריכים לידע אם כוונתו טהורה, והאם לא התנהגה בפריצות (כגון ריקודים מעורבים) בידיעתו. ע"ש.

יש ללמוד מדבריו שאדם שעברה עליו רוח טהרה והחליט להקפיד, הרי אשתו מפסידה כתובתה בשני תנאים עקרוניים:

א. שעברה עליו רוח טהרה, שבכנות רוצה להקפיד ולשמור.

ב. שהתרה באשתו.

שני תנאים אלו לא קיימים בנ"ד, שהרי לא נראה שרצון הבעל באמת להקפיד על איסור נדה, ובוודאי שלא הייתה התראה שתפסיד כתובתה או שיגרשנה מחמת זה. וכפי שבא לידי ביטוי בדיון הוכחות בפרוטוקול:

ש. יצא לך במהלך הנישואין לשאול אותה להקפיד על טהרת המשפחה?

ת. בתחילת הנישואין אבל לא התעקשתי על זה.

ש. לאחר מכן הייתם אצל הרב נחמני וגם שם עלה נושא טהרת המשפחה והיא אמרה שהיא מסכימה למה שאתה אומר. למה לא המשכתם לפגישה השנייה והלכת למשטרה.

ת. היא התחמקה ממני ובפועל היא לא הלכה.

ש. חזרת לגור יחד.

ת. לא.

זאת ועוד, גם אם נאמר כמ"ד דעל דעת הכי התחייב לה כתובה, וכמ"ש השושנים לדוד, י"ל דהנה כתב הרמב"ם (פ"י מהל' גירושין הכ"ב): "ושאינה צנועה בבנות ישראל הכשרות מצוה לגרשה". ועוד כתב הרמב"ם (פכ"ד מהל' אישות הט"ז): "ואע"פ שלא הוציא אין לה כתובה, שהכתובה מתקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידה אלא על בנות ישראל הצנועות, אבל אלו הפרוצות אין להם תקנה אלא תהא קלה בעיניו להוציאה", עכ"ל.

ועיין בחלקת מחוקק (סי' קטו ס"ק יח) שלמד מכך, וז"ל:

"ונראה אם אין מוציא אותה והיא מתנהגת מכאן ואילך בדרך הצנועות וחזרה ממעשיה הראשונים, אסור לדור עימה בלא כתובה, וצריך לכתוב לה כתובה אחרת, דכתובה הראשונה נמחל שעבודה בשעה שעברה על התראתו".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלומר, לפי הח"מ בדעת הרמב"ם, בכל עוברת על דת שבעלה התרה בה, קבעו חז"ל ביסוד חיוב הכתובה כי ממילא יימחל שיעבוד הכתובה, בלי קשר לרצונו של הבעל.

ועיין כתובות ריש פרק אע"פ (דף נד ע"ב) דתנאי כתובה ככתובה, ונפקא מינא לעוברת על דת לאחר התראה שמפסידה תוספת כתובתה כמו כתובתה. ודון מינא ואוקי באתרין שאף שמדובר בבעל שאינו שומר מצוות באופן מלא, אם ניתן להתרשם כי הוא מבקש בכנות שהאישה הנשואה לו תקפיד מעתה על טהרת המשפחה, קדוש יאמר לו ויש לחזק מגמתו ורצונו לחזק את תא משפחתו ולהרחיק מעליו איסורים. וכך משתמע בדברי מרן היביע אומר בסוף התשובה הנ"ל (ס"ק יט), שכידוע דן בתשובתו באדם חילוני המבקש לגרש אשתו וטען לפטור את עצמו מכתובה מאחר שאינה מתלבשת בצניעות, ודוחה תביעתו:

"מאחר שטענת הבעל לא נאמרה מתוך כנות ותום לב ורק תואנה הוא מבקש ובעקיפין הוא בא להפטר מאשתו להוציאה בעל כרחיה בלא כתובה... אולם הא ודאי שעל בית הדין להוכיח את האשה בלשון הקשה בתוך הרכה ולהזהירה שמכאן ולהבא תתנהג ככל בנות ישראל הכשרות בכיסוי ראש ובבגדי צניעות... אם בכל זאת תסרב לשמוע בקול המורים ונראה לעיני ביה"ד שהבעל מוכן להשלים עימה אם תתנהג בצניעות כדת (ופשוט שמדובר בבעל חילוני – י. ע.) יש לקנסה בכתובתה ובמזונותיה... אבל אם אין פני הבעל לשלום ורק מחזיק בטענה זאת לגרש את אשתו בעל כרחיה בלי כתובה נראה שאין לקנסה כלל, שאל"כ כל איש חפשי הנשוי עם חפשיה כמוהו ויתן עינו באחרת, יבא בטענות אלו."

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל באגרות משה (אהע"ז חלק א סימן קיד), דן באשה שאינה רוצה לכסות את שערה והבעל רוצה לגרשה משום כך ולהפטר מכתובתה מדין עוברת על דת, וכתב שם מעין דברי ה"שושנים לדוד" הנ"ל:

"ואם ידע הבעל מתחילה כשנשאה שאינה רוצה לכסות השער ומ"מ נשאה וכתב לה כתובה, אף אם היה זה בזמן שרוב הנשים היו מכסות שערן כדין, נמי היה צריך ליתן לה כתובה כיון שידע ונתרצה ונתחייב לה הכתובה. ודין הגמ' הוא רק כשלא ידע, שחשב שתתנהג ככל בנות ישראל הכשרות ולבסוף לא רצתה, או שאחר זמן קלקלה מעשיה בזה ואינה רוצית שוב לכסות שערה בזה אמרו שיוצאה בלא כתובה."

אמנם יש לדון בחידושו, דלפי דבריו אם נשא את האישה בזמן שלא הייתה מכסה את שערה, לכאורה גם אם לאחר מכן חזר הבעל בתשובה ודורש מאשתו שתנהג כדת משה וכדת יהודית, אע"פ כן חייב הבעל בכתובתה.

אולם נראה לחלק, שבמקרה שבמדובר בחוזר בתשובה אמנם התחייב הבעל לאשה תוספת כתובה בעת הנישואין, אבל כשחזר בתשובה יכול לדרוש מאשתו שלא תתנהג בפריצות, ואם לא תשנה דרכה קנסוה חכמים שתפסיד הכתובה. וכן מוכח, שהרי בכל עוברת על דת מפסידה האשה את כתובתה ותוספת כתובתה למרות שבעת הנישואים התחייב לה הבעל תוספת כתובה, ואז היא לא עברה על דת, אלא החלה לעבור על דת לאחר הנישואין. ולא מסתבר לומר שקנס האשה תלוי ברצון הבעל בעת הנישואין, שהרי קנסוה בשביל שתשנה האשה את דרכה, וזכות הבעל כיום לבקש שהאשה תחזור בה מלהתנהג בפריצות. ואע"פ שבפרוץ לא קנסוה, היינו כדי שלא יהיה חוטא נשכר ובמקרה שהבעל פרוץ אדרבא מסתבר שיתחייב לשלם.

לאור כל האמור לעיל, אין מקום לומר שהאישה תפסיד את כתובתה, משום שהבעל אינו מנוקה מעוון בדרך התנהגותו עם אשת נעוריו וגם לא נראה שהחליט להקפיד בכנות על מצוות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טהרת המשפחה, ולכן אין לפטור את הבעל מחזקת חיוב כתובה. ואף על פי ששני הצדדים לא התנהלו נכון וגרמו לפירוק התא המשפחתי, היה על הבעל היה להשכיל ולמנוע את הקרע גם אם לטענתו האישה רעה, ובפרט שעדיין לאחר הגירושין האישה מעוניינת בשלו"ב, לפיכך על הבעל לשעבר לשלם את מלוא ערך הכתובה ותוספת כתובה.

הרב עובדיה חפץ יעקב

קראתי את דבריו הראויים של ידידי הרה"ג ע.ח. יעקב שליט"א. גם אני מסכים שהדברים נוטים שיש לחייב את הבעל בכתובה, במיוחד לאור כך שהוא תבע גירושין בעוד האישה טענה באופן עקבי לשלום בית, אולם, לדעתי קיימת בכל זאת נקודת ספק בשל עזיבת האישה את הדירה באופן חד צדדי וכן עוברת על דת, וכפי שיתבאר, ולכן אין לחייב במלוא סכום הכתובה, אלא להתפשר בדבר.

א. עזיבת הדירה המשותפת

האישה עזבה את הדירה המשותפת בקרית גת בפירוד הראשון, ובכך גרמה לניתוק הקשר עם בעלה. אמנם טענה שהייתה זקוקה לעזרה בזמן ההיריון ואחרי הלידה, ובעלה לא סייע בידה כפי הצורך, אך אף לשיטתה, מדוע "הנציחה" את הפירוד וניתוק הקשר לזמן כל כך רב לאחר הלידה של כשנה וחצי, ובסופו של יום, אילצה את בעלה לעבור לבאר שבע, בניגוד לרצונו ובניגוד להסכמה שהתקבלה בתחילת הנישואין.

יש לציין שנמצא סידור עבודה לאשה בקרית גת בזמן הריונה, אך העדיפה לחזור למקום עבודתה בבאר שבע.

לשם שלום בית, ובהמלצת ביה"ד באשקלון, הבעל כאמור, הסכים אח"כ לעבור לבאר שבע, אך בפועל, שלום הבית כמעט ולא צלח. הפירוד השני בא בעקבות תלונה נגד הבעל במשטרה, כאשר לדברי הבעל האישה הגזימה ושיקרה בעדותה על האלימות. האישה המשיכה לטעון לשלום בית אחרי זה, אך לא הייתה מוכנה לחזור לקרית גת, אף שהתחנתנו על דעת לגור שם. זאת ועוד, דרשה מהבעל שישקיע ברכישת בית, כתנאי לחזרה לשלום בית, ובזה מתקבלים דברי הבעל שבמצב הרעוע של היחסים לא היה מקום לכך.

בכך, למרות טענתה העקבית של האישה לשלום בית, לא הוכיחה במעשיה את נכונותה לעשות צעדים ממשיים לשם כך, ונראה שבכך שעברה לגור ליד הוריה בבאר שבע, העדיפה את הוריה ומשפחתה על פני ניסיון כן וראוי לשלום בית עם הבעל, וכטענת הבעל ש"בלב שלה לא רוצה לעשות שלום". ואף שביה"ד התרשם שגם הבעל לא השקיע את המאמץ הנפשי לפתח את הזוגיות כראוי כלפי אשתו, וכפי שכתב ידידי הרה"ג יעקב שליט"א, אך עדיין נקודת ספק נשארת.

ב. ממי יצאו הגירושין

אמנם, תביעת הגירושין הוגשה על ידי הבעל, ומאידך, האישה לאורך כל הדרך עמדה על דעתה לשלום בית, אך כבר נפסק בכמה וכמה פסקי דין שחיוב הכתובה ותוספת כתובה אינה תלויה בשאלה: מי פתח את תיק הגירושין? אלא בשאלה: ממי יצאו הגירושין? כלומר, מי גרם לפירוק הבית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דין זה מובא בגמרא כתובות (דף ע"א), לעניין דברי תנא קמא במשנה (שם דף ע"א) וז"ל:
"המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות יוציא ויתן כתובה".

מעמידה הגמרא את דין המשנה במקרה הבא: "כגון, שנדרה היא וקיים לה איהו וקסבר ר"מ הוא נותן אצבע בין שניה".

משמעות הדברים, שלמרות שהאישה יזמה את הגירושין, בכך שנדרה נדר שיש בו "עינוי נפש", ולא ניתן להמשיך בנישואין באופן זה, אך מאחר שהיה ביכולתו של הבעל להפר את נדרה של האישה "ביום שומעו" ולא עשה זאת, בכך הוא הופך להיות הגורם שבעטיו הצדדים מתגרשים, ומתחייב בכתובה.

עיין עוד בטור (אה"ע סי' קיח):

"מי שהיא תובעת לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה, אין לה מן הדין לגבות זולתו מה שהיא טוענת ויתברר מסכום נדונייתה ולא נחוש למה שימצא כתוב ממנה בכתובה, כי כתב לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למיפק ולמיטב לא כתב לה, ואם תבע הוא גירושין אינו יכול לגרשה אלא לרצונה או לאחר שיפרע לה כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת".

העולה מהטור (כפי שראינו בגמרא), שהזכאות או אי הזכאות של האישה לכתובה, תלויה בשאלה, בעטיו של מי מהצדדים נגרמו הגירושין. אם הגירושין היו ביוזמת ובעטייה של האישה, הפסידה כתובתה, ואם הגירושין היו ביוזמת ובעטיו של הבעל, לא הפסידה כתובתה.

מובא בחזון איש (אה"ע סי' ס"ק כב ד"ה "דיני תוספת"), וז"ל:

"והאומר אי אפשרי אלא כמנהג הפרסיים (כתובות דף מח, א), דאמר יוציא ויתן כתובה, נראה דיש להן תוספת [כתובה], וכל שכן, במורד מתשמיש או אומר אינו זן ומפרנס, דמחייבין ליה לגרש, יש לה תוספת, וכן במדיר את אשתו (כתובות דף ע, א), יש לה תוספת, דכל שהוא מעיק לה, הוי כמוציאה לדעתו, וכ"כ בהגהות מרדכי בהדיא, וכן בהיא אומרת שלא לצאת [מארץ ישראל] (כתובות דף ק, ב), נראה דיש לה, דהא אסור לצאת... ויש מקום לומר, דאלו שכופין להוציא, מודה ר"ח דיש להן, דכיון דאנוסה היא חשיב כמוציאה הוא, וכ"ש בנעשה מקמץ שלא מדעתה... ומיהו במורד בבחירת לב כמו מדיר ונעשה מקמץ, ודאי יש לה תוספת... וגם בנעשה מוכה שחין, יש לומר, דיש לה תוספת, שזה אונס יותר גדול אצלה, ואי אפשר לה למיקם קמיה ולא מיקרי דאיהי מפקה נפשה".

היוצא מהחזון איש כאמור לעיל בדברי הטור, שעניין תוספת כתובה, תלוי בשאלה, מי הגורם המרכזי לגירושין.

עיין עוד בתשב"ץ (שו"ת חלק ב' סימן ח), וז"ל:

"עוד שאלת, אשה שבעלה מצער אותה הרבה עד שמרוב צער היא מואסת בו והכל יודעים בו שהוא אדם קשה הרבה והיא אינה יכולה לסבול אותו לרוב הקטטות והמריבות וגם שהוא מרעיבה עד שהיא שנאה את החיים והיא אינה יכולה לבוא לב"ד מפני שאחד מבעלי ההוראה הפחידה שאם תשאל כתובתה בב"ד שתפסיד אותו... "תשובה, קרוב הדבר בזה שיוציא ויתן כתובה דק"ל לחיים ניתנה ולא לצער... כ"ש בצער תדיר שיש לנו לומר יוציא ויתן כתובה לפי שאין אדם דר עם נחש בכפיפה, ואע"ג דבאומר איני זן ואיני מפרנס פסק הרי"ף ז"ל דלא יוציא ויתן כתובה, התם היינו טעמא משום מדאפשר בתקנה עד שיכפוהו לגרש יכפוהו לזון, אבל הכא מעוות לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יוכל לתקן הוא ומקרא מלא דבר הכתוב טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב ועוד כתוב טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו, הרי שיותר קשה היא מריבה מחסרון מזונות ואיזו טובה יש לאשה שבעלה מצערה במריבה בכל יום ויום... ומ"מ אם היא מרוב שיחה וכעסה הולכת לב"ד ותובעת כתובתה, לא הפסידה כלום, ורח"ל מעלבון העלובות וכי כך עונין אל המעיקות".

משמעות הדברים, כפי שראינו לעיל, למרות שהאישה הולכת לב"ד ותובעת כתובתה, אם הבעל בהתנהגותו גורם לגירושין, האישה לא הפסידה כתובתה.

במקרה שלנו, כאמור, הבעל פתח תיק גירושין והיה עקבי בעמדו להתגרש, וההתרשמות היא שאף הניסיונות לשלום בית לא צלחו בעיקר בעקבות חוסר הרצון של הבעל להשקיע בשיקום היחסים. אך מאידך גיסא, לא ניתן להתעלם מכך, שהגורם הראשון לפירוק הבית וערעור מערכת היחסים היה התנהגות האישה בכך שעזבה את הבית המשותף בקרית גת באופן חד צדדי בזמן היותה בהריון, ואמנם נראה לקבל את טענתה שלא היה מי שיעזור לה בקרית גת בזמן הריונה והייתה זקוקה לעזרת הוריה בבאר שבע, אך אף לבעל היו טענות שעזיבתה לא הייתה מוצדקת, ובכל מקרה, יכלה לחזור לקרית גת לאחרי הלידה, ובחירה לא לעשות כן.

אמנם ניתן לומר, שהסכמתו לעבור לגור עם האישה בבאר שבע, מהווה מחילה על רצונו לגור בקרית גת, אך מצד שני, לא ניתן להתעלם מכך, שעצם המעבר לבאר שבע, שהוא מקום מגורי הורי האישה, הוא גורם מרכזי בערעור היחסים, ובפרט, שלטענת הבעל, העדיפה בכל זמן ללכת לבית הוריה, ובפועל, להכשיל כל ניסיון לשלום בית יציב ובר קיימא.

כלומר, אף אם טענות הבעל להתנהגות לא ראויה של האישה בזמן שגרו תחת אותה קורת גג דינה להידחות בגלל הכלל המובא בגמ' יבמות (דף סג ע"ב): "אשה רעה וכתובתה מרובה", אך מאחר שאיננו דנים בהתנהגות האישה בתוך הבית המשותף, אלא להיפך, בהיעדרות שיטתית של האישה ומניעת חיים משותפים, הן במעבר החד צדדי לבאר שבע, והן במגורים בבאר שבע בקרבת הורי האישה, ולטענת הבעל, העדפת הוריה על פני רצון לשיקום היחסים, על כן, יש מקום לעורר ספק מסוים, בכנות רצון האישה לשלום בית, ובמקום שיש ספק, יש להפחית שלישי מסך הכתובה.

ג. סירוב לטבול במקווה

כמו"כ, יש לדון בטענת הבעל שהאישה סירבה לטבול במקווה.

האשה הצהירה שמוכנה לטבול, אך לטענת הבעל התחמקה מכך ולא הייתה מוכנה באמת לשמור טהרת הבית. ואף כי האריך ידידי הרה"ג ע. ח. יעקב שליט"א להביא מדברי מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר שאין להפסיד את האישה כתובה כאשר הבעל בא בתואנה של עוברת על דת, ודעתו שבנדוד"ד "לא נראה שרצון הבעל באמת להקפיד על איסור נדה, ובוודאי שלא הייתה התראה שתפסיד כתובתה או שיגרשנה מחמת זה", לדעתי יש עכ"פ נקודת ספק בדבר.

כפי שהוזכר בתחילת הדברים, הבעל העלה את נושא טהרת המשפחה בסוף שנת 2013, כאשר הדיון נסוב עדיין על ענין גירושין/שלו"ב ונושא הכתובה כלל לא עלה על הפרק. לדבריו, רבו יעץ לו שאם לא תלך למקווה אין על מה לדבר. הדרישה לא באה כתואנה להיפטר מתביעת הכתובה, אשר רק עלתה לאחר כתשעה חודשים. יש לציין עוד, שאם כי הבעל לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הקפיד בהתחלה על מקווה, אמר שלא הקפיד על כך "כי זה בינה לבין הקב"ה". ומשתמע מזה שהיה מעדיף שכן תטבול, אף שלא הקפיד.

כמו כן, הציג את הדרישה לטבול כדרישה אמתית לחזרה לשלו"ב לאחר הייעוץ עם הרב נחמני. ואם כי הדגיש יותר את הצורך בטהרת המשפחה כתורם לשלו"ב ולא מצד האיסור בדבר, אין לדחות משום כך את הדרישה לטבול כרצון כנה, ואף אם נאמר שרצון הבעל שהאישה תטבול נבע לא מהפן ההלכתי אלא כתנאי לשלום בית, והאישה בפועל לא הסכימה לשתף פעולה והעמידה תנאים שלמעשה לא אפשרו את הטבילה, יש בכך כדי לפקפק בעצם רצון האישה לשלום בית, וא"כ, אם האישה בפועל לא טבלה, יש בכך ספק נוסף בכנות רצון האישה לשלום בית.

מכל האמור יוצא, שאמנם הבעל הוא שפתח את תיק הגירושין, ומאידך, האישה לאורך כל הדיונים בקשה שלום בית, אך עדיין נכנסנו לכלל ספק, בעטיו של מי מהצדדים נגרמו הגירושין, שהרי אם נניח שכל מערכת הנישואין התערערה בשל עזיבת האישה את מקום המגורים המשותף בקרית גת, והעברה החד צדדית לבאר שבע שלא באופן מוצדק, או שאף אם הייתה הצדקה למעבר החד צדדי לבאר שבע בזמן ההיריון, עדיין לא הייתה הצדקה להישאר בבאר שבע באופן חד צדדי וקבוע לאורך זמן רב, וכן עניין המקווה, יוצר אף הוא ספק מסוים. כלומר, בתיק זה, ישנו ספק בעטיו של מי נגרמו הגירושין,

ואמנם כפי שהזכיר ידידי הרה"ג יעקב שליט"א מדברי ביה"ד הגדול מהרכב הרה"ג: בן מנחם, עדס וזולטי אין להפסיד את האישה כתובה כאשר יש ספק בעובדות. אולם, יש מקום לפשר בדבר עד שלישי, לאור טענותיו כלפיה וכאמור לעיל.

ד. חרם ושבועה במורדים מתשמיש

מובא ברמב"ם (פי"ד מהל' אישות הט"ז) וכן בשולחן ערוך (אבן העזר סי' עז סעיף ד):

"איש ואשתו שבאו לבית דין, הוא אומר זו מורדת מתשמיש והיא אומרת לא כי כדרך כל הארץ אני עמו, וכן אם טענה היא ואמרה, שהוא מורד מתשמיש והוא אומר לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמה, מחרימין תחילה על מי שהוא מורד ולא יודה בבית דין, ואח"כ אם לא הודו, אומרים להם התייחדו בפני עדים, נתייחדו ועדיין הם טוענים, מבקשים מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדיין".

ומובא בשו"ת המבי"ט (ח"א סי' רסז):

"מה שכתב הרמב"ם [והשו"ע], הוא אומר כי מורדת מתשמיש והיא אומרת לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמו וכו', מחרימין תחילה, נ"ל, דה"ה בנדון זה שמכחישים זה את זה, זה אומר ממנה וזאת אומרת ממנו דמחרימין וכו', דאע"ג דהתם אחד מהם אומר לא כי אלא כדין כל הארץ אני עמו, והכא בנדון זה, כל אחד מהם אומר אתה הוא המורד, סוף סוף הכחשה יש ביניהם, והאי הכחשה יותר חזקה מאותה הכחשה ולכן מחרימין".

וכן מובא במשפטי שמואל (סי' יט).

לפי זה, בכל מקום שיש טענות סותרות בין הבעל לאישה בעניין מרידה מתשמיש, יש מקום להטלת חרם על הצד הנטען שהוא מורד. כפי שנראה בהמשך, הטלת חרם שייכת רק כאשר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הצדדים נשואים ורצונם בהמשך הנישואים, ולא כאשר הצדדים בהליכי גירושם או שכבר גרושים.

עיי' שולחן ערוך אבן העזר (סי' עז סעי' ד):

איש ואשתו שבאו לב"ד, הוא אומר: זו מורדת מתשמיש, והיא אומרת: לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמו; וכן אם טענה היא ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר: לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמה, מחרימין תחלה על מי שהוא מורד ולא יודה בב"ד, ואח"כ, אם לא הודו, אומרים להם: התייחדו בפני עדים. נתייחדו ועדיין הם טוענים, מבקשים מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדיין.

מובא בחלקת מחוקק (סי' עז ס"ק לא) בעניין מה שכתוב בשולחן ערוך "מחרימין תחלה":

"נראה שהרשות ביד ב"ד להשביע הנטען כפי ראות עיניהם וכמו שכתוב בסמוך לפני זה בהגה בדין מאיס עלי".

כוונת הח"מ לדברי הרמ"א בסעיף הקודם שכתב: "והבית דין ידונו בזה לפי ראות עיניהם, ויכולים להשביע אותה על כך, אם טוענת באמת מאיס עלי, וכן ראוי להורות".

מהחלקת מחוקק יוצא לכאורה שניתן להשביע את האישה אף בלא שהיו התראות, שהרי במאיס עלי אין התראות. (אמנם יש הפוסקים המצריכים התראה אחת).

מובא במשפטי שמואל (סי' יט ס"ק ג) מתשובת הגאונים (שערי צדק ח"ד שער ד סי' ל), שכאשר יש הכחשה בין הצדדים בעניין אם האיש מורד או האישה מורדת, שיש מקום לחייב שבועה דרבנן ומאחר ששניהם טוענים טענת ודאי, הרי זה כאומר מנה לי כידך והשני אומר פרעתי שהנטען חייב שבועת היסט. ומוסיף שם המשפטי שמואל, שדינו של הרמב"ם והשו"ע ש"מחרימים" מדובר במקרה שלא באים לבית הדין בתביעת גירושין וכתובה, אלא מבקשים לטפל במערכת היחסים ביניהם במטרה לשקמם, אך במקרה שבאים להתגרש ולתבוע כתובה, לא שייך חרם, אלא יש מקום לחייב שבועה ולהפטר.

מובא באוצר הפוסקים (שם סוף ס"ק ג), בפירוש הרב קאפח על הרמב"ם, שבמקום שיש הכחשה בין הצדדים בעניין המרידה, שהבעל משביע את האישה בנקיטת חפץ ואז תגבה כתובתה.

כן עיי' פד"ר (ח"י עמ' 232) מביה"ד תל אביב בהרכב הרה"ג: ורנר, טנא ואפשטיין, מתשובת הרא"ש (כלל מג, י): "אישה המורדת צריכה עדים והתראה להפסידה כתובה ואין הבעל נאמן, ואם היא כופרת תשבע שהוא כדבריה".

לפי האמור לעיל, במשפטי שמואל בשם תשובת הגאונים שיש לחייב שבועת היסט וכן בפרוש הרב קאפח להרמב"ם שיש לחייב את האישה בשבועה בנקיטת חפץ, אמנם, ניתן לומר שחיובי השבועה באים לאחר התראות, אך אין בכך הכרעה, וייתכן שלדבריהם, יש מקום לחייב שבועה, בכל מקום שהמציאות מסופקת, אף ללא שהיו התראות מקדימות וכפי שהסקנו בדעת החלקת מחוקק.

היוצא מכל הנ"ל, שבכל מקרה שישנן הכחשות בין הצדדים, או שהמציאות העובדתית מסופקת, ולא ניתן להכריע כאחד הצדדים, אף אם הדעת נוטה לצד אחד, יש מקום לחייב שבועה.

היוצא מהאמור לעיל, שיש מקום לדון בחיוב האישה בשבועה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ה. פשרה במקום חיוב שבועה וחרם

מובא בשו"ע (חושן משפט סי' יב סעיף ב), וז"ל: "ואם ב"ד חייבו שבועה לאחד מהם, רשאי הב"ד לעשות פשרה ביניהם כדי להפטר מעונש שבועה".

כלומר, בכל מקום שיש חיוב שבועה ניתן לפשר בין הצדדים כדי להפטר מעונש שבועה, ועיין שם בפתחי תשובה (ס"ק ג) בשם תשובת שבות יעקב (ח"ב סי' קמה), שפשרה הינה בשיעור של עד שלישי, וכן מובא בפתחי תשובה (ח"ו סי' ס"א ס"ק ד) בשם תשובת הרשד"ם, שיעשו פשרה קרובה לדין, ומובא שם ששיעורו הינו הנחת שלישי.

כן עיין פסקי דין רבניים (חלק ב' עמוד 297), מביה"ד ירושלים בהרכב הרה"ג: אזולאי, וולדנברג, קאפח:

"ברם בי"ד מצווים למנוע מחיוב שבועה בכל מידה אפשרית ויש להם רשות גם לעשות פשרה בין הצדדים כדי להפטר מעונש שבועה, ולכן גם בנדוננו, יש לעשות פשרה הקרובה לדין בכדי למנוע שבועה או קבלת חרם, היינו, שלישי פחות ממה שזכאי על פי דין או פחות מזה, הכל לפי ראות עיני הדיין, ומכיוון שלפי הנמוקים הנ"ל, הדין נוטה לזכות התובע, לכן יש לעשות פשרה באופן של ניכוי שלישי מהסך המגיע לתובע".

יש לציין שבפסק דין הנ"ל מובא שדין חרם הוא כדין שבועה, ועל כן, אף אם נאמר שיש מקום להטיל חרם כמובא בשולחן ערוך, יש לפשר בשלישי.

כמו כן, מובא בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ב סי' קלג), שמעיד שמנהג הדיינים הזקנים לתת בעד שבועה ערך שלישי מכפי התביעה.

כן עיין בפסקי דין רבניים (חלק י' עמ' 29-30), מביה"ד תל אביב, בהרכב הרה"ג: ורנר, אזולאי, צימבליסט, במקרה שיש ויכוח ממוני בין שני אנשים, והשאלה אם הנתבע נחשב "כאיני יודע אם פרעתין", שמעיקר הדין, הנתבע חייב לשלם את כל התביעה הממונית, אך מאחר שיכול הנתבע להטיל חרם על מי שנוטל ממונו שלא כדין, כמבואר בשולחן ערוך (חושן משפט סי' עה סעיף ט), וכפי שראינו, שדין חרם כדין שבועה, ועל מנת להימנע מהטלת חרם, יש לעשות פשרה קרובה לדין, ועל הנתבע לשלם שני שלישי מסך התביעה, אך אם הנתבע נחשב "כאיני יודע אם התחייבתי", אזי מעיקר הדין, הנתבע פטור לחלוטין מתשלום, אלא שמוטלת עליו שבועת היסת, כמבואר בשולחן ערוך (שם). ומאחר שכאמור, יש לפשר במקום שבועה, והדין נוטה לטובת הנתבע, שמעיקר הדין הוא פטור ויש עליו שבועת היסת מדרבנן בלבד, על כן, יש לפשר באופן, שאין לחייבו יותר משלישי מסך התביעה.

ובחיוב שבועה ניתן לפשר בהפחתת שלישי (אם הדין נוטה לטובת התובע), או בחיוב שלישי (אם הדין נוטה לטובת הנתבע).

במקרה שלנו, כפי שכתבנו, מעיקר הדין, האישה מוחזקת בכתובה, אך מאחר שכאמור, ישנם ספיקות, הבעל לשעבר נחשב "כאיני יודע אם פרעתין", שאזי הפשרה היא בהפחתת שלישי, ומאחר שסך הכתובה הינו 52,000 ש"ח, יש להפחית שלישי ולחייב את הבעל לשעבר בסך של 35,000 ש"ח.

לסיכום: על הבעל לשעבר לשלם לאישה פיצוי כתובה בסך של 35,000 ש"ח.

הרב אהרן דרשביץ

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאחר העיון בדברי מו"ר הרה"ג אבה"ד הרב דרשביץ שליט"א נלע"ד להעיר ביחס לחיוב שבועה:

א. באוצר הפוסקים (סימן ע"ז סעיף ד, עמוד קמח אות ג) הובא בשם הבני אהובה שלא משביעים את האישה כאשר יש ספק בחיוב כתובה במקרה שלא הייתה התראה, משום שאף אם תודה לא הפסידה כתובתה מאחר שלא הייתה התראה. אמנם פוסקים רבים (הובאו בחלקם שם) חולקים על דעת הבני אהובה, אך כאשר אדם מוחזק עדיין ניתן לצרף דעה זו להימנע משבועה מחמת הספק. בנוסף לכך, הובא (שם) בשם משפטי שמואל לרה"ג ורנר (מהדו"ת סי' יט אות ג) שבהכחשת הצדדים בעניין חיוב עונה כראוי לא משביעים, היות ואין בין הצדדים ויכוח ממוני, כל שכן בנידון דידן שאין הכחשה בין הצדדים בעובדות לא ניתן להשביע.

ב. אף אם נאמר שיש מקום להשביע את האישה במקום שיש ספק, ואף במקום שכבר התגרשה, ואף במקום שלא היו התראות, בכל אופן המקרה שלפנינו שונה לחלוטין. שהרי מה שכתב הרה"ג דרשביץ "שהיא הגורם הראשון לפירוק הנישואין", מיד באה הסתייגות בכך שהאישה טוענת שיש לה נימוק לעזיבתה. אם כך לא שייך להשביע כלל. שבועה נועדה בכל מקום כדי לברר את המציאות, וכך הם דברי הרמ"א שהובאו לעיל. אך פה בנדו"ד לא הייתה הכחשה כלל בעובדות, אלא שהיו חילוקי דעות מי צודק יותר, או נימוקיו של מי היו יותר מוצדקות, ובכה"ג לא שייך כלל להשביע. וגם אם הייתה שייכת שבועה, הרי ברור לביה"ד שכל אחד תמיד חושב שהוא הצודק ביותר ובוודאי הייתה נשבעת ולא הייתה מתבררת האמת באמצעות השבועה, וממילא אין טעם להשביע.

לכן לענ"ד במקרה דנן אין מקום לחייב את האישה בשבועה.

אולם, אף שדעתי נוטה לחייב את מלוא הכתובה, וכנ"ל, מידי ספק חיוב לא יצאנו לאור הספיקות הרבים בבירור העובדות והנסיבות שהובילו לפירוק התא המשפחתי וכפי שהאריך אב ביה"ד הרה"ג דרשביץ, ולכן הלכה למעשה אני מצטרף למסקנתו של כבוד אב ביה"ד לפשר בנדו"ד.

הרב עובדיה חפץ יעקב

קראתי בעיון את דברי עמיתי הדיינים הגאונים, ואענה את חלקי הקטן גם אני.

ראשית אציין כי מהדיונים הרבים בהם נכחו הצדדים, במשך השנים האחרונות, עולה התמונה כי הפירוד שנוצר הינו תוצאה של פערים משמעותיים והבדלי גישות קיצוניים בין הצדדים. הדברים משתקפים בבירור בתביעתה של האישה לשלום בית, בה היא טוענת שבעלה הינו: "בן אדם חסר אחריות, מנטליות אחרת, גדל בעולם ואוירה אחרת... יש לו תפיסת חיים משלו, וזה פשוט מתנגד לכל הדברים הבסיסיים שאני רוצה שיהיו לנו לטובתנו..." פערים אלו הביאו לחיכוכים בלתי פוסקים במשך פחות משבע שנות נישואין, בין השאר לפירוד במשך כשלוש שנים במצטבר מסך שנות נישואיהם. חיכוכים אלו הביאו לטענות שונות על ידי הצדדים, כדי לחייב או לפטור מתשלום כתובה. חלק ניכר מהטענות נידונו בהרחבה בדברי הדיינים הגאונים שליט"א, ולא אחזור על כולן.

אתמקד בטענותיו העיקריות של הבעל לשעבר, שלדעתו פוטרות אותו מתשלום כתובה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. הפגינה שנאה כלפיו. הבעל הביא מספר דוגמאות הממחישות את שנאתה של האישה. למשל: פתחה את ברו המים החמים במטבח בזמן שהיה מתקלח כדי שיתקלח במים קרים. הותירה אותו דקות ארוכות מחוץ לדירה עד שנאותה לפתוח את הדלת.

ב. איימה עליו במצית. קיללה אותו.

ג. מסרה דיווח שקר במשטרה, לפיו בעלה היכה אותה.

ד. נמנעה מלטבול במקווה.

ה. עזבה את הבית באמצע ההריון. אמרה שתחזור ארבעים יום אחרי הלידה, אך בפועל התגוררה בנפרד מבעלה במשך קרוב לשנתיים, כאשר לא היו ביניהם יחסי אישות במשך זמן זה.

ו. האישה התנתה את חזרתם לחיים משותפים בכך שיעברו להתגורר בבאר שבע, ולשם כך ייקנו דירה, ולא יתגוררו בשכירות.

אתיחס בקצרה לנימוקי הבעל, שלדעתו יש בהם כדי לפוטרו מתשלום הכתובה.

א. אישה רעה וכתובתה מרובה

הבעל חזר וטען במשך הדיונים כי בלבה של האישה מקננת שנאה כלפיו, דבר הבא לידי ביטוי באופן התנהלותה כלפיו.

מצינו בגמרא כיבמות (סג ע"ב):

"הנני מביא רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה" - אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: זו אשה רעה וכתובתה מרובה."

לדברי רב נחמן, הפסוק בירמיהו מתאר מצב בו האדם אינו יכול לגרש את אשתו הרעה בשל אי יכולתו לעמוד בתשלום כתובתה המרובה. יוצא אפוא, שגם אישה רעה זכאית לגבות את כתובתה.

כדי להמחיש מיהי אותה אישה רעה שהגמרא עוסקת בה, נזכיר את דברי האמוראים שהובאו בגמרא (שם).

"היכי דמי אשה רעה? אמר אביי: מקשטא ליה תכא ומקשטא ליה פומא [עורכת לו שולחן ומקללת ומגדפת אותו עד זמן הסעודה, כדי לצערן]. רבא אמר: מקשטא ליה תכא ומהדרא ליה גבא [עורכת לו שולחן ומפנה לו את גבה, שלא לאכול עמו ומצערותו]".

ועיין ב"בן יהודע" (שם) שכתב שצריך להבין מפני מה אישה רעה שרוצה לצער את בעלה, לחרפו ולגדפו, עורכת לו שולחן מלא בכל טוב. וביאר שגם בכך כוונתה רעה, שהרי אם לא תכין לו שולחן לאכילה יהיה מוכרח לאכול במקום אחר, ולא יבא אצלה. לכך היא נזהרת בהכנת שולחן לאכילה, כדי שיהיה מצוי אצלה ולא ילך למקום אחר, ולעיתים אף יביא עמו אורח, ואז תשביעהו מרורות מחירוף וגידוף, ותבזהו גם לפני האורחים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם בביאור דברי רבא כתב שכוונתה של האישה היא לרמוז לבעלה על רצונה בתשמיש, ולכן היא עורכת שולחן מלא במטעמים הגורמים לחימום הגוף, ומביאים אותו לתאוה, אך בסופו של דבר, מפנה לו את גבה. עיי"ש.

עוד מצינו בגמרא בעירובין (מא ע"ב) שמי שיש לו אשה רעה, אינו רואה פני גיהנם. משמע שאשה רעה מנחילה לבעלה את ייסורי הגיהנם כבר בעת שהותו בעוה"ז.

יוצא מכאן שגם אשה רעה ההופכת את חיי בעלה לגיהנם עלי אדמות, אינה מפסידה את כתובתה. כמובן, בכפוף לכך שאין מדובר באישה שניתן לחייבה בגט, כגון עוברת על דת, עיי"ן פס"ד של ביה"ד האזורי פתח תקוה (תיק מספר: 1370-64-2).

לכן בנדו"ד גם אם נקבל את טענותיו של הבעל על התנהגותה רוויית השנאה של אשתו, סבורני כי אין בכך כדי להפסידה כתובתה, כל שכן אם לא ניתן לקבוע בוודאות שהגירושין יצאו ממנה.

ב. איומים וקללות כנגד הבעל

לטענת הבעל, האישה נהגה לקלל אותו, ואף הגדילה לעשות כאשר הדברים הגיעו לידי כך שאימה עליו במצית.

פסק השולחן ערוך (קטו, ד) לגבי עוברת על דת יהודית:

"איזו היא דת יהודית... או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה... בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה אם יש עדים שהתרה בה וכו'" וברמ"א (שם):
"והוא הדין המקללת בעלה בפניו."

ועיין בפתחי תשובה (שם, ס"ק י) שדן אם מדובר דווקא במקללת בשם או בכינוי. ואכמ"ל.

אמנם עלינו לברר מה הדין כאשר ההתפרצויות אינן מתוכננות בקור רוח או כדבר שבשגרה, אלא נובעות מתוך מצוקה אמיתית.

התייחסות לכך, מצינו בבאר היטב (שם, אות יד) בשם תשובת לחם רב (הוזכרה גם בהגהות רע"א) שכתב: "ודוקא על מגן (כלומר: בחינם), אבל אם מכה לה או מצערה הרבה, אין אדם נתפס על צערו ואינה מפסדת כתובתה".

ועיין תשו' הרשב"א (ח"א סימן תקעא) שכתב:

"אשה שמתוך הקטטה פרצה ויצאה בשוק ואמרה בקול רם לבעלה שהיה מין ושראתה אותו מקלקל עם עבדו ופעם אחת עם בנו, ויצאה בשוק צעקה על זה בפני גוים וישראלים רבים, ומתוך כך פרעה ראשה ונתגלו זרועותיה, וגם שכרה גוי אחד לילך לפני השלטון כדי לשרוף בעלה מפני זה... והשיב הרשב"א: וכן במה שבאו לחייבה לצאת שלא בכתובה מדין עוברת על דת משה ויהודית בשפרעה ראשה וקצת זרועותיה... שלא אמרו אלא ברגילה בכך, אבל אם גלתה ופרעה ראשה באקראי או שדברה עם הבחורים פעם אחת דרך מקרה ודאי לא הפסידה כתובתה... ועוד שבשעת הכעס היה, ובשעת הכעס הרי היא כשוטה ואין השם ומצותיו כנגדה באותה שעה..."

וכעין זאת כתב בתשובה נוספת (ח"ז סימן תעז):

"בעל המכה את אשתו בכל יום עד שהצריכה לצאת מביתו והלכה לבית אביה הודיענו מה דינו: תשובה אין לבעל להכות את אשתו דלחיים נתנה לא לצער ואדרבא צריך לכבדה יותר מגופו ובית דין שואלין וחוקרין מי הוא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגורם ואם הוא מכה אותה ומצערה שלא בדין והיא בורחת הדין עמה שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת. זכר לדבר הגר. ואם היא הגורמת שמקללתו חנם הדין עמו שהמקללת בעלה בפניו יוצאה בלא כתובה..."

ועיין עוד בבית יוסף (סי' קטו סעי' ד) וברמ"א (סי' קנד סעי' ג).

נמצאנו למדים שאין אדם נתפס בשעת כעסו, ויש לחלק בין מקללתו חנם בלי סיבה, לבין מקללתו מתוך צער ומצוקה. לכן אם קיללה או איימה על בעלה בעידנא דריתחא, אין בכך עילה להפסידה כתובתה (ועיין עוד בפסקי דין רבניים חלק א עמוד 336).

גם בנדו"ד התנתה האישה את צערה בפני ביה"ד על כך שמגדלת את הילדים מבלי לקבל עזרה מבעלה, הבעל היה מסתובב מחוץ לבית, אינו מתפקד כראש משפחה. יתירה מכך, לטענתה אף נהג באלימות כלפיה (דבר שהוכחש על ידי הבעל). לכן, אין לתופסה בשעת צערה וכעסה ולהפסידה כתובתה בשל כך.

נימוק נוסף לכך שאין להפסיד אישה מכתובתה בשל קללות, הוא כאשר לא התרו בה על כך, כפי שנפסק בשולחן ערוך (סי' קטו סעי' ד).

נוסיף לכך את המובא בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן קמה) שקשה לדון בעתים הללו להוציא את האישה מבעלה בשביל שמקללת יולדיו, וכפי שכתב תרומת הדשן (סי' סח) לגבי אישה שנודרת ואינה מקיימת:

"שבעיתים הללו שרובם פרוצים בנדרים צריך דקדוק היטב לגרש אשה בלא כתובה בשביל שעוברת על נדרים" ע"ש.

כך גם לגבי קללות, שהוא דבר שרבים פרוצים בו הרבה יותר מאשר בנדרים. לכן הסיק ש"אף אם הבעל יתרה בה תחשוב שהם דברי גוזמא ואין הדין כן. ולענ"ד אין לדון דין זה בעתים הללו רק כשיתרו בה ע"פ ב"ד שהדין שיוציא הבע"כ בלי כתובה" (ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר ח"ז סימן מח, קונטרס אורחות המשפטים פרק ה).

לכן במציאות העגומה בה ניבולי פה וקללות הפכו במחוזות מסוימים לדבר שבשגרה, קשה להפסיד את האישה מכתובתה בשל אופן דיבורה הבוטה.

ג. דיווח שקר במשטרה

לטענת הבעל, תלונתה של האישה במשטרה על אלימות שבעלה הפנה כלפיה, הינה שקרית. לדברי האישה היא פנתה לרווחה והם פנו למשטרה. נציין שבשלב מאוחר יותר אף הבעל הגיש תלונה למשטרה נגד אשתו על אלימות נגד הילדים.

עיין בספר משנת שכיר (הו"ד בפסקי דין רבניים חלק א עמוד 337, עיי"ש) שהסיק לדינא באשה שהלשינה על בעלה ונמסר לשלטון על ידה, אם הגורם לזה היו הקטטות ביניהם אין לה דין עוברת על דת.

מפאת קוצר היריעה, נציין כי גם הבעל שהכחיש שהיה אלים כלפי אשתו, הודה שתפס אותה, והרביץ לילדים (פרוטוקול דיון ח' כסלו תשע"ה). לאור זאת, בהחלט ניתן להתרשם כי האישה חשה מאוימת, ועל כן היתה רשאית לפנות למשטרה כדי להגן על עצמה. מה עוד, שלטענתה הפנייה למשטרה נעשתה באמצעות הרווחה, ולא באופן ישיר על ידה.

לכן, גם אם נקבל את דברי הבעל, לפיהם האישה לא דייקה בדיווח שנמסר למשטרה (והביע נכונות להיבדק בפוליקרף על אמיתות טענותיו), אין בכך כדי לפטור אותו מחיובו בכתובה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. משמשתו נידה

אחת הטענות המרכזיות של הבעל היו שהאישה אינה טובלת במקווה.

עובדה ברורה היא שמאז שנישאו, הצדדים לא הקפידו על טהרת המשפחה. הבעל: "לא הקפדתי עליה כי זה בינה לבין ה' יתברך". השינוי חל לאחר הפירוד השני, אז החל הבעל להעלות את טענותיו בנוגע לטהרת המשפחה.

1. כאשר שני הצדדים אינם מקפידים על טהרת המשפחה

במקום בו אף הבעל אינו מקפיד על טהרת המשפחה, אין מקום לפוטרו מתשלום הכתובה, שכן מצינו שפסק הרמ"א (קטו, ג) לגבי הנודרת ואינה מקיימת:

"אבל אם היא מביאה עדים שגם הוא עובר על נדרים ושבועה וחרם, לא אבדה כתובתה אף אם היא עוברת (כתשובת מיימוני וכתשובת הרשב"א סימן תתס"ו).

מקור דבריו הוא בתשובת הרשב"א. אולם הרמב"ם בתשובותיו נקט בדרך אחרת, וז"ל: בשו"ת פאר הדור (סי' קיט) באשה ששימשתו נדה לבעלה והיא טוענת שבעלה הרשה אותה:

"ולכן הדין בזה הוא שאם יודה הבעל שהוא הרשה אותה אז מחרימין אותו וקונסין אותו כשיעור הכתובה ולא שתטול זאת הזונה המרשעת כתובתה דלא עכברא גנב אלא חורא גנב."

אמנם נראה שרוב הפוסקים לא נקטו כך, עיין פת"ש (ס"ק ג) ושו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סי' מב).

2. כאשר לא הקפידו בזמן שנישאו, ועתה הבעל מבקש להקפיד

והנה כאשר משנה הבעל ממנהגו, ומבקש להקפיד על טהרת המשפחה, יכול הוא לבקש מאשתו שתקפיד אף היא על אותם הדברים הנוגעים אליו. וכבר ציין כבוד ידידי הגר"ע יעקב שליט"א בדבריו למ"ש היביע אומר (ח"ג חאה"ע"ז סי' כ), לגבי אישה שלא התלבשה בצניעות, ועתה בעלה מבקש שתשנה ממנהגה, וז"ל:

"וגדולה מזו אני אמר שאפילו נתברר בעדים שהבעל והאשה בשעת נישואיהם היו חופשים, ולאחר זמן החלה רוח ה' לפעמו וחזר בתשובה, ודורש מאשתו שלא תוסיף לעבור על דת משה ויהודית והיא באה מחמת טענה דסבר וקביל, והתרה בה בפני עדים שאם תוסיף לעבור על דת תצא שלא בכתובה, ועברה על התרתו תצא שלא בכתובה ואין משגיחים בטענתה, שכיוון שכמעט כל הפוסקים סוברים שמצווה לגרשה וי"א שאסור לקיימה ודאי שהדין עמו ולא שייך בזה סביר וקביל דאי איהו שתיק אנן מי שתקינן? ולפחות כשטוען על זאת, מי הוא זה שיתעלם מטענתו הצודקת לכסות על האמת פלסתר... דהא דקיימ"ל העוברת על דת יוצאת שלא בכתובה, אף אם בא עליה אח"כ, לא אמרינן ראה ונתפייס, דדווקא לענין לענין מומין אמרינן הכי, אבל גבי מילתא דאיסורא מה מועיל מה שנתרצה אח"כ והלא היא אסורה להיות נשואה". עיי"ש (וכן במו"מ עם בעל ה"שכיל עבדי").

ועיין עוד באגרות משה (אה"ע ח"א סי' קיד), ואכמ"ל.

נלמד מכאן אף לנדוננו, שאף שהבעל והאישה נישאו כאשר אין הם מקפידים על טהרת המשפחה, מכל מקום, כאשר החלה רוח ה' מפעמת בקרבו של הבעל, זכותו לתבוע מאשתו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שתקפיד אף היא על טהרת המשפחה, מאחר והדבר נוגע אף אליו, ובמידה ולא תיעתר לכך האישה, יכול להוציאה בלא כתובה.

3. כנות טענתו של הבעל

אמנם הגר"ע יעקב שליט"א הסיק כי לא נראה שכנים דברי הבעל בדבריו שהחליט להקפיד על טהרת המשפחה, והחיל על כך את דברי היביע אומר (שם) לפיהם:

”אם אין פני הבעל לשלום ורק מחזיק בטענה זאת לגרש את אשתו בעל כרחיה בלי כתובה נראה שאין לקנסה כלל, שאל"כ כל איש חפשי הנשוי עם חפשיה כמוהו ויתן עיניו באחרת, יבא בטענות אלו”.

אלא שלענ"ד דברים אלו אינם פשוטים כלל ועיקר בנדו"ד, שהרי הבעל חזר על טענתו זאת פעמים רבות בדיונים השונים שהתנהלו בביה"ד.

כבר בדיון שנערך בכ"ז אלול תשע"ג טען הבעל כי דיבר עם רב שאמר לו שאם האישה אינה מעוניינת ללכת למקווה ולהתפשר על מקום מגורים, אז אין מה לעשות.

בדיון ב"א סיון תשע"ד אמר הבעל: ”הנישואין נכשלו מבחינת טהרת המשפחה ומבחינת מגורים”. תגובתה של האישה היתה: ”פתאום הוא נזכר בטהרת המשפחה. אין לו סיבות אחרות מה להגיד... אני מוכנה ללכת למקווה, שיעבור לבאר שבע ויקנה בית”.

הפעם השלישית שהבעל העלה את ענין המקווה היתה בז' אלול תשע"ד: ”לא מגיע לה כתובה, לא הלכה למקווה. היא ברחה מהבית”. תגובת האישה: ”אני מוכנה ללכת למקווה אם הוא יקנה בית, ולא נעבור כל שנה בית”.

גם בדיון שנערך בח' כסלו תשע"ה הכריז הבעל: ”אני חושב שצריך להתגרש. גם לפי התורה היא לא מוסרית, היא לא רוצה ללכת למקווה”. עם זאת, בסיומו של הדיון הסכימו הצדדים ללכת לטיפול ולנסות חזרה לשלום בית. דא עקא, שפחות מחודש אחר כך, מודיע הבעל בכתב לביה"ד:

”הלכנו לייעוץ אצל הרב... לאחר הייעוץ התעקשה ואמרה לי שהיא רוצה ללכת לבדה למקווה, למרות שטבלה פעם אחת לפני שש שנים, ולמרות שהיא מפחדת ולא מעוניינת. לאחר שאמרתי לה שהיא צריכה הדרכה ועזרה מאישה דתייה, היא הסכימה ללכת עם מישהי, אבל לא אומרת עם מי תלך. היא לא מראה נכונות אמיתית ללכת למקווה. כמו כן מציבה תנאי: לא מסכימה לשכור דירה בשום מקום, רק לקנות דירה בבאר שבע...”

מטיעונו החוזרים ונשנים של הבעל בענין המקווה (כולל גם בסיכומים שהגיש לביה"ד), מצטיירת התמונה שאכן טהרת המשפחה היתה חשובה לבעל. יש להעיר שלטענת הבעל, הסיבה שחי עימה במשך השנים, אף שלא טבלה לטהרתה, היא מפני שזהו ענין בינה לבין הבורא. ממשפט זה ניתן ללמוד שברמה זו או אחרת, ענין טהרת המשפחה היה חשוב לבעל מעיקרא, אלא שלא ידע שהענין נוגע גם אליו.

אלא שעדיין יש להסתפק האם די בכך כדי להפסיד את האישה מכתובתה, שהרי אף אם כנה תביעתו של הבעל לשמור על טהרת המשפחה, ענין זה הועלה על ידו רק לאחר שכבר חי בנפרד מאשתו. שהרי הודה בדבריו, כי לא הקפיד על ענין זה במשך הזמן בו התגוררו ביחד. ואם כן, ענין זה לכל היותר מנע חזרה של הצדדים לחיות יחדיו, אך לא גרם לפירוד. השאלה שיש לברר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היא האם ניתן להפסידה כתובתה מדין עוברת על דת כאשר הדבר מנע חזרה לחיים משותפים, אך לא היה מהגורמים לפירוד.

4. מי שאינה מוכנה לטבול ובעלה יודע על כך, האם דינה כמורדת או כעוברת על דת

קודם שנדון בשאלה שהעלינו, נציין כי לכאורה אין מדובר בעוברת על דת שהסוגיא בכתובות עוסקת בה, שהרי שם מדובר על משמשתו נדה ללא ידיעתו, משא"כ בנדו"ד שהבעל יודע שאשתו אינה טובלת, ועל כך כבר אמרה הגמרא (עב, ע"א): "אי ידע, נפרוש".

בכגון זה יש לומר שאין דינה של האישה כעוברת על דת, אלא כמורדת, שהרי מונעת מבעלה תשמיש. אך נראה לומר שבכל זאת הדיון אינו על מורדת מתשמיש, אלא על עוברת על דת. החילוק הוא שעוברת על דת אינה מתנגדת לשמש עימו, אלא שאינה מעוניינת לטבול. לעומתה, המורדת אינה מעוניינת כלל בחיי אישות, והיא מונעת עצמה מלטבול כדי שלא יוכל לשמש עמה. וכן כתב הרמב"ם בפירוש בתשובה שהבאנו לעיל (שו"ת פאר הדור, שם):

"אם אמרה אני טובלת כדי שלא תשמשני, ולא טבלה מפני דבר זה, זאת היא מורדת. ואם הטעית את בעלה ושמשתו נדה, או שאמרה לבעלה אני טובלת, ואם רצונך בי בלי טבילה הרי אני מוכנת, ולא מנעה את עצמה מלשמש, הרי אלו הרשעות עוברות על דת משה..."

ועדיין צריך לי עיון בכל זה, ועוד חזון למועד.

5. הפסד כתובה בעוברת על דת – מפני מעשי העבר או מפני העתיד

עוד עלינו לעמוד על שורש התקנה שהעוברת על דת מפסידה כתובתה. לכאורה ניתן לבאר זאת בשני אופנים: א. הפסד הכתובה הוא קנס על מה שעשתה. דהיינו, מצד העבר. ב. הפסד הכתובה נובע מכך שהבעל אינו יכול להמשיך לחיות עימה, שהרי היא מכשילתו ואינו יכול לסמוך עליה. דהיינו, מפאת העתיד.

במושכל ראשון היה נראה לתלות חקירה זאת במחלוקת הר"ן (דף לב ע"ב בדפי הרי"ף) והרא"ה (הו"ד בר"ן, שם). לדעת הר"ן, עוברת על דת מפסידה כתובתה רק אם האכילתו בפועל דבר איסור, אך לא במקום בו רק התכוונה להאכילו. אולם הרא"ה סובר שאפילו רק התכוונה להאכילו, מפסידה כתובתה.

לכאורה, הר"ן סובר שהפסד הכתובה הוא קנס על העבר, ולכן דווקא אם האכילתו מפסידה כתובתה, שאז שייך לקנסה, משא"כ על נסיון להכשילו בעלמא, שלא ניתן לקנסו. ואילו הרא"ה סובר שהפסד הכתובה הינו מצד העתיד, ולכן גם אם בפועל לא האכילתו דבר איסור, מאחר והתכוונה לעשות כך, ויש חשש שתעשה כן בעתיד, מפסידה כתובתה. ועיין בתוס' (עב ע"א ד"ה אי ידע).

אמנם מעיון בדברי הראשונים והאחרונים בסוגיא עולה כי ההבנה הרווחת היא שהפסד הכתובה אינו קנס על העבר, אלא מפני החשש לכישלון בעתיד.

נראה שהמפתח להבנת הדברים מצוי בדברי הרא"ש על הסוגייה (פרק ז סימן ט). הרא"ש מבאר את החילוק בין אישה שעוברת על איסורים שונים, שאין בכך כדי להפסידה כתובתה, לבין האופנים השנויים במשנה, בהם היא מפסידה כתובתה, וז"ל:

"האי דעוברת על דת משה ויהודית אין לה כתובה היינו בדבר שהיא מכשילתו כי הנך דמתניתין וכיוצא בהם כגון שהאכילתו חלב או דם וכן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נודרת ואינה מקיימת בשביל בניו אבל אם היתה עוברת בשאר עבירות כגון שהיא עצמה אכלה דבר איסור לא הפסידה כתובתה, ודת יהודית משום חציפותא ומשום חשד זנות הוא דמפסדה".

דהיינו, הפסד הכתובה נובע מכך שמכשילה את בעלה במעשיה.

ביאר זאת הקובץ **שעורים** (כתובות אות רלב):

"ואיזו היא דת משה. אף דכל התורה כולה היא דת משה, אבל ביאור הדברים כמ"ש הרא"ש, דאינה מפסדת כתובתה מפני עבירות שהיא עושה לעצמה, אלא מפני שאינו יכול לדור עמה, ונמצא דהיא הגורמת לגירושיה ובכה"ג ליכא חיוב כתובה אלא דוקא היכא דהוא מוציא לרצונו... דהפסד הכתובה אינו בתורת קנס מפני העבירה שעברה, אלא מדינא, מפני שאינו יכול לדור עמה בגרמתה..."

וכן מצינו בפסקי דין רבניים (חלק א עמוד 338):

"דכל עיקר הטעם שעוברת על דת יוצאת בלא כתובה, זה אינו משום מעשה עבירה שעשתה האשה, כמש"כ הרא"ש... והיינו דעיקר הטעם של עוברת על דת הוא לא משום מעשה העבירה, אלא משום דבמעשיה היא גורמת להפרעה ולקלקול בחיי המשפחה התקינים בינה לבין בעלה".

ועיין בשו"ת אור שמח (ח"ב סימן לח) שביאר בדעת הראב"ד "שלא על העבר קנסו אותה להפסיד כתובה", וכן בדברי ההפלאה בסוגיין שאף הוא ביאר באופן דומה את דברי הראב"ד. עוד עיין בפתחי תשובה (ס"ק כ) בשם תשובת חתם סופר, שכתב "דלא מקרי עוברת על דת, אלא מה דאיכא חשש מכשול לעתיד, אבל לא מה שעברה כבר". כמו כן, עיין משנה למלך (פ"ב מסוטה ה"א), וכן בחזו"א (כתובות סי' קי"ט ס"ק ה). ישנם מקורות נוספים ליסוד זה, אך איני יכול לפורטם, כי רבים הם.

לאור זאת נראה שגם הר"ן, הסובר שאינה מפסידה כתובתה אם ניסתה להכשילו ולא עלה הדבר בידה, אין זה מפני שהפסד הכתובה הוא קנס על העבר, אלא מפני שלא ניתן לבסס חשש אמיתי על כישלון בעתיד, אלא רק היכן שכבר הכשילתו בפועל, אך במקום בו רק ניסתה, אין לחשוש שתעשה זאת שוב [כעין שמצינו שכאשר אדם נכשל באיסור, נעשה לו הדבר כהיתר, ועל כן עלול בקלות לחטוא שוב, משא"כ כאשר רק ניסה לעבור על איסור].

הן אמנם שהרמב"ם (פכ"ד מאישות הט"ז) נקט בדרך שונה במקצת, וז"ל:

"עוברת על דת משה או על דת יהודית וכן זו שעשת דבר מכוער אין כופין את הבעל להוציא אלא אם רצה לא יוציא, ואף על פי שלא הוציא אין להן כתובה, שהכתובה תקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו להוציאה".

לדברי הרמב"ם הפסד הכתובה נובע מכך שתקנת הכתובה נועדה להבטיח את המשכם של חיי הנישואין, על ידי כך שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. אולם כאשר האישה עוברת על דת משה ויהודית, מן הראוי שחיי הנישואין יבואו אל קיצם. בכל אופן, גם מדברי הרמב"ם נראה שהפסד הכתובה אינו קנס על חטאי העבר של האישה, אלא אמצעי שיביא את הנישואין אל סופם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נחזור לנדון דידן. בתקופה בה חיו בני הזוג יחדיו, לא הקפיד הבעל על הלכות נדה. טענותיו של הבעל בנוגע לטהרת המשפחה החלו בשלב בו בני הזוג היו בפירוד. במשך כשנה וחצי טען הבעל כי אין באפשרותו לחזור לחיות עם אשתו מפני שאינה הולכת למקווה.

קודם לכן, ביארנו שאין להפסיד את האישה מכתובתה על התקופה בה שניהם לא הקפידו על הטהרה. כלומר אין מקום להפסידה על העבר, הנדון הוא על הפסד כתובתה בשל אי יכולתו של הבעל להמשיך לחיות עמה בעתיד.

6. הפסד כתובה מפני העתיד, כאשר לא הכשילתו בעבר

לכאורה לאור מה שהעלינו שהפסד הכתובה אינו מצד קנס על העבר, אלא מצד אי יכולתם של בני הזוג להמשיך חיי משפחה תקינים בעתיד, היה מקום לומר שגם בנדו"ד האישה אינה זכאית לכתובה.

אלא שכבר ביארנו בדברי הר"ן שרק כאשר האישה הכשילה בעבר את בעלה, יש לחשוש שתכשילנו בעתיד, משא"כ כאשר רק ניסתה להכשילו. ייתכן לומר שהוא הדין כאשר בעבר הבעל הסכים לכך שתשמשנו בנדותה וכעת נחה עליו רוח טהרה. במצב כזה איננו יכולים להקיש ממעשי האישה בעבר לאופן התנהלותה בעתיד, שמאחר ובעבר הבעל נתן את הסכמתו למעשיה, מבחינתו אין זה נחשב שהכשילתו, ולכן אין מקום להפסידה כתובתה.

כעין זה מצאתי בשו"ת אבן יקרה (מהדורא תליתאה קטז), וז"ל:

"וגם מה שרצה לדונה כעוברת על דת. הנה באשר עברה בעת דרה עמו, ששימשו נדה וכדומה, הלא לפי דברי כ"ת היו המעשים האלה ברצונו. ומה שעשתה ברצונו והסכמתו בודאי אינה נדונית משום זה לעוברת על דת, דאם לא כן מה מקשינן בש"ס כתובות (דף עב, ע"א) אמאכילתו שאינו מעושר ומשמשו נדה, אי דידע נפרוש, אי דלא ידע מנא ידע, ודחיק לאוקומי באומרת פלוני כהן תיקן לי את הכרי או פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזיל שייליה ואשתכח שיקרא. ואמאי לא מוקי בפשיטות שהיה בידיעתו אך עכשיו הוא רוצה בתשובה כנ"ד ואינו מאמין לה על דברים אלה לפי שהיתה רגילה לעבור עליהם. אלא על כרחך דאשה שעשתה התועבות האלה ברצון בעלה עדיין אינה חשודה לעבור על רצונו ולעשותן בעל כרחו. וזה ברור מאוד."

הבנה זאת מקבלת חיזוק מכך שהאישה לא שללה באופן מוחלט הליכה למקווה, וטענה שבמידה ויחזרו לחיות יחדיו (לפי התנאים שלה...) היא תלך למקווה.

7. כאשר הפירוד לא נוצר מחמת היותה של האשה עוברת על דת

עוד יש להעיר, כי מעיון חוזר ונשנה בטענות הבעל נוצר הרושם, כי למרות החשיבות שנתן לשמירה על טהרת המשפחה, לא היה זה הגורם העיקרי לפירוד הסופי בין הצדדים אשר גבה טורא ביניהם כמעט בכל נושא אפשרי. דומני שאם מגיעים לעמק השווה בשאר הנושאים שביניהם, היה הבעל מבליג על ענין טהרת המשפחה, עם כל החשיבות שהוא מייחס לכך. השאלה המתבקשת היא האם הפסד הכתובה מחמת "משמשו נידה", הוא דווקא כאשר זה הדבר שגרם לפירוק החבילה, או שמא גם כאשר עניינים אחרים הביאו לגירושי הצדדים, עדיין יש להתייחס ל"משמשו נידה" כדבר שבשלו האישה מפסידה כתובתה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכאורה אם נאמר שהפסד הכתובה ב"משמשתו נדה" הוא מפני שהאישה גורמת בכך להפרעה ולקלקול בחיי המשפחה התקינים בינה לבין בעלה, אזי אם "הפרעה" זאת מצד עצמה, לא היתה גורמת להפרעה בחיי המשפחה, אלא רק בצירוף "הפרעות" נוספות, אין בה כדי להפקיע מהאישה את כתובתה.

ובנוגע לצורך בהתראה כדי להפסידה כתובתה, עיין בפתחי תשובה (שם ס"ק יא) בשם תשובת שבות יעקב שכתב דאפילו נימא דכל עוברת על דת צריכה התראה, מ"מ משמשתו נדה שהוא דבר הידוע לכל הנשים, אפילו שהיא עם הארץ גמורה, מ"מ בשעת נישואין לומדים עמה קרובים ושכנים כיצד תזהר בנדתה, שוב אינה צריכה התראה אחרת בשעת מעשה. עיי"ש שדך בדעת הרשב"א. עוד עיין בפד"ר (ח"א עמ' 335), ואכמ"ל].

איך שלא יהיה, בנדו"ד קשה להפסיד את האישה מכתובתה, בשל הטיעון שמשמשתו נידה.

ה. עזיבת הבית לתקופה ממושכת

ההידרדרות המשמעותית בין הצדדים חלה כאשר האישה עזבה את בית הצדדים במהלך ההריון הראשון. בכתבי הסיכומים כתב הבעל:

"בסוף ההריון התחלתי להשכיר דירה יותר גדולה, וביחד הלכנו לקנות מקרר וגז לדירה זו. האישה אמרה שתחזור ארבעים יום לאחר הלידה אך לא חזרה. האישה לא היתה מעוניינת בפתרון מגורים משותף עם בעלה... איפה תפקודה כאשת איש במשך שנה וחצי... לעניות דעתי בשלב זה נשללה זכותה על הכתובה, כי היינו נשואים רק על הנניר במשך תקופה ארוכה של שנה וחצי."

האשה טענה כי עזבה לבית הוריה המתגוררים בבאר שבע, בשל חוסר עזרה מצד הבעל בזמן ההריון ובשל קושי להתנייד ממקום עבודתה בבאר שבע אל ביתם של הצדדים בקרית גת. לדבריה, היתה עובדת עד מאוחר, והבעל לא בא לקחתה מהתחנה המרכזית.

גם אם נקבל את טענת האישה, לפיה עזבה את הבית מסיבות מוצדקות, עדין אין בדבריה הצדקה לפירוד שנמשך קרוב לשנתיים, זמן רב לאחר לידת בנם. נציין, שהיה באפשרותה של האישה להחליף את מקום עבודתה מבאר שבע לקרית גת.

מצינו בדברי הריטב"א התייחסות לדינה של אישה שעזבה את הבית המשותף, וז"ל (כתובות

דף קג ע"א):

"והוא הדין לאשה בחיי בעלה שיצאתה מביתו והלכה לה, שאם נתנה טעם לדבריה חייב לתת לה מזונות שלמים במקום שהיא, אבל אם לא נתנה טעם לדבריה אינו חייב לה מזונות, שאין חיוב מזונות לאשה על בעלה אלא כשהיא עמו על שלחנו."

וכן פסק השולחן ערוך (סי' ע סעי' יב):

"האשה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר, אם באה מחמת טענה שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה, חייב לזונה שם אם תבעה מזונות. אבל אם לא תבעה, מחלה על מזונות דלשעבר. הגה: וה"ה אם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו, והמניעה ממנו, ולותה למזונות, צריך לשלם; אבל אם המניעה ממנה, א"צ לשלם, דאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו (מרדכי פ"ב דייני גזירות וכ"כ הב"י בשם הריטב"א)."

כתב על כך החלקת מחוקק (שם ס"ק מב)

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”אם באה מחמת טענה - כלומר וביררה שדבריה כנים שיש לחוש לטענתה”.

כלומר, אם האישה עוזבת את הבית בלא סיבה מספקת, הפסידה מזונותיה, אך אם נתנה טעם לעזיבתה, לא הפסידה מזונות. ועיין בשו”ת **יביע אומר** (ח”ה אה”ע סי’ יד אות ג).

מכל מקום, כבר כתבנו שבנדו”ד אין די בדברי האישה כדי לתת טעם לעזיבה של שנה וחצי.

עוד מצינו בדברי הרמ”א (סי’ פ סעי’ יח), שפסק עפ”י **תשובת הרשב”א** (ראה ב”י סימן עז):

”אשה שהלכה מבית בעלה מכח קטטה, ואינה רוצה לשוב לביתו עד שיקרא לה בעלה, לא הפסידה משום זה מזונותיה, דבושה ממנו לשוב, מאחר שיצאת בלא רשותו ואינו מראה לה פנים, ואם הוא יבא אצלה אינה מונעתו מכלום, אבל אם אינה רוצה לבא אצלו עד שיפרע מה שלותה, אבדה מזונותיה, דהוי כמורדת, דכל מורדת טענה אית לה.”

מהתבוננות בטענות הצדדים ובהשתלשלות העניינים עולה כי הבעל לא השתדל מספיק להחזיר את אשתו, עם זאת לא ניתן לומר שדברי הרמ”א ביחס לבעל שלא קרא לאשתו לשוב הביתה, שייכים לנדו”ד. בפרט לאור העובדה ששכר דירה גדולה יותר, כדי שיוכלו להתגורר בה יחדיו לאחר הלידה. לפיכך, למרות שהאישה הצדיקה את עזיבתה בטענות שונות, עדיין יש לה דין מורדת, ”דכל מורדת טענה אית לה”.

נציין כי למרות שדברי הפוסקים שהזכרנו בנוגע לאישה שעזבה את בית בעלה עוסקים בחיוב מזונות, פשוט שיפה כוחם של הדברים אף לגבי הגדרתה כמורדת והפסד הכתובה, דכל אישה שעוזבת את הבית המשותף ובכך גם מונעת מבעלה חיי אישות, מבלי טענה מבוררת, דינה כמורדת. די אם נזכיר בהקשר זה את דברי הבעל בדיון שנערך בד’ ניסן תשע”ב, לפיהם: **”כמעט שנתיים אין יחסי אישות”**.

החילוק העיקרי בין הנידונים הוא שהפסד המזונות חל מיד עם עזיבתה את הבית, ואילו לגבי הפסד הכתובה, יש לוודא שעזיבתה היא סופית, וככל גררי מורדת, שיש להתרות בה ולהמתין י”ב חודש. וז”ל הגר”ש קרליץ בשו”ת **דברי שלמה**:

”חיובי ותשלומי המזונות הוא עבור כל יום, ולכן אם האישה עוזבת בית בעלה אפילו לזמן קצר, אין מגיע לה מזונות, ומשום שמיום שמרדה בבעלה ואינה נמצאת אצלו, איננה יכולה לדרוש מזונות עבור יום זה... משא”כ לגבי היתר חדר”ג במורדת, שע”י ההיתר לקחת אישה אחרת מחויבת המורדת לקבל גט, ומפקיעים אותה מבעלה לעולם, מסתבר שאין מתירין לו ע”י בריחה זמנית של האישה, היות שעדיין אין לנו בירור אם מרידתה היא סופית ושאיין שום סיכוי שהיא תחזור אליו.”

ועיין **בחזון איש** (אה”ע סי’ סט ס”ק כ), שביאר מדוע לגבי מי שאינה רוצה לעלות לארץ ישראל, הדין הוא שמפסידה כתובתה מיד, ולא כבכל מורדת שיש תהליך:

”ופחיתת כתובה והכרזה לא שייך כאן וגם המתנת י”ב חודש לא שייך כאן, שאין דרך הדבר להשתנות לזמן מרובה...”

ביאור הדבר הוא שכאשר הבעל עולה לארץ ישראל, ואשתו אינה עולה עמו, אין תקווה לשיקום הנישואין, ולכן מפסידה כתובתה מיד, משא”כ במורדת שעדיין יש סיכוי לשינוי, ולכן רק לאחר תהליך ארוך בו מתברר שאפסה תקווה, מפסידה האישה כתובתה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנדו"ד חלפו קרוב לשנתיים שבהם הצדדים התגוררו בנפרד ולא קיימו יחסי אישות, כל זאת בעקבות עזיבת האישה, ולכן נראה שבהחלט יש מקום לדונה כמורדת.

אלא שלכאורה כל השקלא וטריא אינה שייכת לנדו"ד מאחר שלאחר כשנתיים של פירוד, ניאותרו הצדדים לנסות ולחזור לשלום בית. הבעל עבר להתגורר בעיר מגורי הורי האישה, ואף נולד להם בן נוסף.

1. האם הבעל יכול להוציא את אשתו מעיר לעיר

דא עקא, שכעבור מספר חודשים, זמן קצר לאחר לידת הבן השני, בעקבות תלונה של האישה, עזב הבעל את הבית, ומאז הצדדים חיו בפירוד נוסף שנמשך כשנתיים עד מתן הגט. עם פירודם, פתחו הצדדים באותו יום מספר תיקים בבית הדין, הבעל פתח תיק גירושין והאישה תיק שלום בית ומזונות.

למרות העובדה שהאישה פתחה תיק לשלום בית, וקראה לבעל במשך מספר דיונים לחזור לחיים משותפים, לא הסכימה לוותר על תביעתה למגורים קבועים בבאר שבע. במהלך הדיון מ"א סיון תשע"ד, טענה האישה: "אני מוכנה ללכת למקוה. שיעבור לב"ש ויקנה בית". בסיומו של דיון ארוך שנערך בה' כסלו תשע"ה הסכימו הצדדים לנסות שלום בית, אולם כעבור פחות מחודש, כותב הבעל לבית הדין:

"מתברר במהלך הייעוץ שאשתי מערימה קושי נוסף על כל הבעיות, לא רק שהיא לא מסכימה לחזור לקריית גת – מקום בו הסכמנו לגור והתחלנו את הנישואים, מקום שבו אנחנו לא צריכים להיות תלויים יותר מידי במשפחה, מקום בו צריכים להתגבש ולבנות יחסים טובים ובריאם. כרגע היא מציבה תנאי חדש: לא מסכימה לשכור דירה בשום מקום, אלא רק לקנות דירה בבאר שבע..."

נציין עוד, כי עיון בדברי האישה בכתב התביעה לשלום בית מעלה תהייה באשר לאפשרות לגשר על הפערים המנטליים בין בני הזוג. האישה כותבת על בעלה:

"בן אדם חסר אחריות, מנטליות אחרת, גדל בעולם ואוירה אחרת עם אנשים בהתנהגות אחרת. לא דואג לדברים בבית. לא עומד בלחצים, ולא יודע לקחת החלטות בכלל. בנוסף לזה לא רוצה להתבסס בכלל בחיים, והוא לא מתנהג כראש בבית. עכשיו בתור אשתו אני באה לעזור לו ורוצה להתבסס בחיים, ולכל זה הוא מתנגד. יש לו תפיסת חיים משלו, וזה פשוט מתנגד לכל הדברים הבסיסיים שאני רוצה שיהיו לנו לטובתנו..."

יתכן שהאישה אכן חפצה בשלום בית, אך זאת בתנאי שבעלה ישנה את אופיו הבסיסי מן הקצה אל הקצה.

מכל מקום, אין ספק, ששאלת מקום המגורים היתה אחת מאבני הנגף בפתרון הסכסוך המתמשך בין בני הזוג. הבעל רצה להתגורר בקריית גת, שהרי הנישואין היו על דעת המגורים בעיר זאת. המעבר למספר חודשים לבאר שבע לא עלה יפה. לטענתו המגורים ליד הורי האישה, מפריעים לאפשרות להגיע ליציבות בחיי הנישואין. לעומתו האישה רוצה שבני הזוג יתבססו וייקנו דירה בבאר שבע, שם מקום עבודתה, ושם היא יכולה להיעזר בהוריה.

לגבי דרישת האישה לחדול מלדור בשכירות, אלא להתבסס ולקנות דירה, אף אם דרישתה הגיונית, אין באפשרותה להציב זאת כתנאי לחזרה לחיים משותפים, ודינה כמורדת, כפי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהזכרנו לעיל מדברי הרמ"א (סי' פ סעי' יח): "דכל מורדת טענה אית לה". ועיין בפד"ר (ח"ו, עמ' 8), שם כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל:

"והנה מצינו כמה סוגים במורדת, ולא דוקא מורדת דבעינא ליה ומצערנא ליה או מורדת דמאיס עלי. אלא גם כשהיא טוענת אהבתי את בעלי, ואין כוונתה לצערו כלל אלא מתוך חשבונות משלה היא מתנה תנאים לשובה אליו, תנאים כאלה שאף פעם לא התחייב הבעל בהם, גם זו בכלל מורדת."

אולם קשה להגיע למסקנה ברורה שאכן האישה עמדה על דרישה זאת כתנאי בל יעבור לחזרה לחיים משותפים.

באשר לסירובה של האישה לעזוב את באר שבע, ולחזור להתגורר עם בעלה בקרית גת, יש לעיין האם אכן רשאי הבעל לכוף את אשתו לעבור דירה מעיר לעיר.

עיין כתובות (דף קי ע"א):

"שלש ארצות לנשואין: יהודה, ועבר הירדן, והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר."

ועיין בגמרא (שם) ובפירוש רש"י שכרך הוא מקום גדול מעיר, ויש יתרון בכרך ויש יתרון בעיר. בכרך מצויים שווקים, וניתן להשיג בו את כל צרכי האדם. מאידך, הכל מתיישבים בו בצפיפות, ואין שם אויר צח. מה שאין כן בעיר, שיש בה גנות ופרדסים סמוכים לבתים ואוירה צלול.

ובפירוש המשניות לרמב"ם כתב שעריר הם הכפרים שסביבות הכרך, וכרך היא המדינה הגדולה המוקפת חומה.

ופסק הרמב"ם (פי"ג מהל' אישות הי"ז):

"הנושא אשה באחת מן הארצות והוא מאנשי אותה הארץ אינו יכול להוציאה לארץ אחרת, אבל מוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ. ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר ולא מכפר למדינה שיש דברים ששיבת המדינה טובה להם ויש דברים ששיבת הכפרים טובה להם."

וכלשון זאת מצינו בשולחן ערוך (אבן העזר סי' עה סעי' א).

העירו האחרונים, מפני מה שינה הרמב"ם מלשון המשנה שנקטה "כרך ועיר", וכתב במקום זאת "מדינה וכפר", וכי כעורה בעיניו לשון ששנה בה רבי?!

גם הטור (סימן עה) שינה מלשון המשנה, וכתב:

"ובאותה הארץ יכול להוציאה מעיר לעיר ומכפר לכפר, אבל אינו יכול להוציאה מעיר לכפר ולא מכפר לעיר..."

הרי שנקט "עיר וכפר" במקום "כרך ועיר".

ועיין בכנה"ג (הגה"ט, אות יא) שביאר שיש ג' מדריגות: "כרך, עיר וכפר". והטור בא להשמיענו שלא מיבעיא שאינו יכול להוציאה מכפר לכרך, אלא אפילו מכפר לעיר אינו יכול להוציאה. ועיין בפסקי דין רבניים (כרך א, עמ' 273).

העירני העוזר המשפטי הרה"ג מאיר אורליאן שליט"א, כי יש לדון האם ב"ש נחשבת עיר או כרך. שאם נחשבת עיר, אעפ"י שהבעל הסכים בזמנו לעבור לב"ש, לכאורה יכול להוציאה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לקרית גת, דנחשב הדבר כמעבר מעיר לעיר באותה ארץ (שתיהן ערים דרומיות), משא"כ אם נאמר שב"ש היא כרך וקרית גת היא עיר.

לאחר העיון נלע"ד כי הבעל יכול לדרוש חזרה לחיים משותפים בקרית גת, מכמה טעמים: ראשית, בני הזוג נישאו על דעת מגורים בקרית גת. האישה היא זו שעזבה בשלב מסויים לבאר שבע, ולאחר קרוב לשנתיים של מגורים נפרדים, נאות הבעל לנסות שלום בית, ועבר לגור עמה בבאר שבע. בירידתו לבירת הנגב, היה אנוס על פי דיבורה של אשתו, שדרשה מגורים בבאר שבע. אפשר לומר שלאחר שהנסיון לשלום בית לא צלח בבאר שבע, זכותו של הבעל לדרוש חזרה לקרית גת. דומה הדבר למ"ש הרמ"א (סי' עה סעי' א) בשם הריב"ש (סימן פח):

"היה דר עמה בעירו ולא מתדר שם, ונסע עמה לעירה דרך מקרה, ולא איתדר ליה, יכול לחזור ולהוציאה".

אם כי יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר כי נדו"ד בו נאות הבעל לעבור להתגורר עם אשתו בבאר שבע, אינו נחשב ל"דרך מקרה", וצ"ע בדבר (ועיין שו"ת שופריה דיעקב סימן סב).

עוד יש לומר שהתקופה הקצרה בה התגוררו בני הזוג יחדיו בבאר שבע, אין בה כדי לתת לבעל שם של תושב העיר, ולכן אין האישה יכולה לדרוש להישאר בה. עיין בגמרא בבבא בתרא (ח, ע"א) שיש דברים שלגביהם נחשב מאנשי העיר, רק אם שהה בה י"ב חודשים.

אמנם אחר כתבי זאת, מצאתי בסבא קדישא (ח"ב, סימן יד, עמ' פ, טור א, הו"ד באוצה"פ) שכתב:

"והרואה יראה בכמה תשובות מהפוסקים, ששום פוסק לא חקר בנדון דידיה אם שהה י"ב חדש במקום ההוא, דנראה ודאי דהכל תלוי בדעתו להשתקע וכו', והסברא מחייבת כן, מבלי שנצטרך לשום ראייה, דהא ודאי עדיף ממ"ש בפסחים נא, ע"א דאם דעתו לחזור נוהג כמקום שיצא משם אפילו להקל..."

המורם מדבריו שלענין היכולת לכופף על מעבר מעיר לעיר, אין הדבר תלוי במשך הזמן שהתגוררו בעיר, אלא בכוונה להשתקע. מכל מקום, צריך עיון גדול, האם נכונותו של הבעל להצטרף לאשתו לאחר כשנתיים של נתק, מראה על כוונה ברורה להשתקע במקום, או שמא יש בכך ניסיון לבחון מה ילד יום ביחסים המורכבים והפתלתלים בין בני הזוג שאנו עוסקים בעניינם.

יתירה מכך, לענ"ד נראה שמעבר מב"ש לקרית גת, כמוהו כמעבר מעיר לעיר ומכפר לכפר. עיין שו"ת מהר"ם אלשיך (סימן פח) שכתב שמוציאין מכרך לעיר קטנה יותר, שיש בה את כל הדברים. ודייק כן בדעת הרמב"ם ששינה מלשון המשנה, וכתב שאין מוציאין ממדינה שהיא כרך לכפר, אך ממדינה לעיר מוציאין. ע"כ.

גם מסברא, קשה לחלק בין עיר לעיר, שהרי תמיד יהיה הבדל מסויים בין מקום למקום, יש ערים גדולות יותר ויש גדולות פחות, יש ערים בינוניות ויש ערים קטנות, ואי אפשר לצמצם עד כדי כך. לכן נראה שכל עוד ניתן להשיג בעיר את הצרכים המרכזיים הנחוצים לכל אדם, יש לה שם עיר. ועיין בגמרא בסנהדרין (דף יז ע"ב) שהזכירה את הצרכים הבסיסיים הנדרשים לחיים תקינים בעיר, וז"ל:

"כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה: בית דין מכין ועונשין, וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה, ובית הכנסת, ובית המרחץ, ובית הכסא, רופא, ואומן, ולבלר, וטבח, ומלמד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תינוקות. משום רבי עקיבא אמרו: אף מיני פירא, מפני שמיני פירא מאירין את העיניים.

ועיין בברכת שלמה (על הרמב"ם, פ"ד מהל' דעות הכ"ג), וכן בספרי, "בניית ביכ"נ כהלכה" (סימן ג) שם ביארנו כי הדברים הללו נאמרו אף ביחס לכל אדם, ולא רק לתלמיד חכם.

אף שהיום רמת החיים עלתה פלאים, ובני אדם זקוקים לדברים נוספים לצורך איכות חייהם, אין ספק שאדם יכול להשיג את צרכיו היומיומיים גם בעיר קטנה יותר, וגם אם מפעם לפעם יש צורך בדברים שניתן להשיגם רק בעיר הגדולה יותר, הרי השיירות מצויות וניתן להגיע לשם בזמן קצר.

לכן גם בנדו"ד, אף שהעיר באר שבע גדולה באופן ניכר מקרית גת, מכל מקום, מאחר שאדם ממוצע יכול להשיג את כל צרכי חייו היומיומיים בקרית גת, נראה שהבעל יכול להוציא את אשתו מב"ש לקרית גת.

גם אם נסבור בדעת הטור (עפ"י הכנה"ג) שיש לחלק בין עיר גדולה לעיר בינונית, וכפי שהבאנו לעיל מפד"ר (ח"א, עמ' 273), דומני שאין כוונת הדברים לשלול מעבר לעיר שדרים בה למעלה מחמישים אלף תושבים וניתן להשיג בה בשופי את כל צרכי היומיום.

נוסף, שהעיר קריית גת קרובה יותר למרכז, ולכן בצד מסויים יש בה מעלה ביחס לב"ש.

עוד נעיר שהאישה לא טענה שהיא מבכרת מגורים בב"ש על פני קרית גת מפאת גודלה ומרכזיותה של בירת הנגב. טענתה המרכזית בענין זה היתה בנוגע למקום עבודתה בב"ש וכן ביחס לעזרה שהיא מקבלת מהוריה המתגוררים בעיר.

לגבי מקום עבודתה, הרי לאישה ניתנה הזדמנות לזכות בעבודה דומה בקרית גת. גם רצונה של האישה לשהות ליד בני משפחתה, אינו יכול למנוע מהבעל לחזור עמה לקרית גת, בפרט שמדובר במרחק נסיעה של חצי שעה.

ועיין במשפטי שמואל (סימן טז) שדן בעניינם של זוג, שהאישה תבעה מהבעל שידור בדירתה, והבעל סירב בטענה שהמגורים שם מפריעים לשלום הבית.

היוצא מדברינו, כי במשך למעלה משלוש שנים במצטבר חיו הצדדים בנפרד. במשך למעלה משנה וחצי בשל עזיבת האישה לבית הוריה בב"ש. ולאחר חזרה לחיים משותפים במשך כשנה בב"ש, לא הסכימה האישה לנסיון לשלום בית בקרית גת.

ועיין בר"ן (על הרי"ף כתובות סה ע"ב בדפי הרי"ף) שכתב:

"ובכל מקום שהוא יכול להוציאה אם אינה רוצה לצאת תצא שלא בכתובה ומשמע דאפי' תוספת אין לה דלא כתב לה אלא אדעתא למיקם קמיה בכל מקום שהדין נותן שתלך אחריו".

וכעין זה כתב הב"ש (סי' עה ס"ק ב) שכתב שאם האשה לא תלך אחרי בעלה (במקום שהדין כן), דינה כמורדת. עיי"ש.

והנה לגבי מורדת, מצינו תהליך מורכב שנמשך כ"ב חודש, הכולל התראות והכרזות. הליך שלא התבצע במקרה הנדון. אמנם מצינו בדברי רבינו ירוחם (משרים נתיב כב ה"ח), שיש מצב בו אין צורך בהכרזות במורדת, וז"ל:

"וכתב מורי הראב"א כי נראה לו שאשה שאמרה לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה, והוא אומר אנא נמי לא בעינא לה אבל איני רוצה ליתן גט,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסתברא דאין דנין אותה כמורדת להפסידה כלום מעיקר כתובה ונדוניא. ומיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו ולאחר שנה כופין אותו לגרש והפסידה תוספת וכל מאי דיהיב לה מדיליה דאדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה.”

ועיין בפד”ר (כרך ח, עמ’ 324), שם ביאר את הדברים הגרי”ש אלישיב זצ”ל:

”ולפי האמור, לכאורה הדברים תמוהים, כשאשה היא המורדת בבעלה אינה מפסדת תוספת כתובה כל עוד ולא הכריזו עליה, ואם גם הוא מורד בה, אז מפסידה לאלתר את תוספת הכתובה, ומשום דאדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה, וכלפי לייא?... וע”כ נראה לומר דההבדל הוא בזה, במקום שהאשה היא המורדת בבעלה והבעל רוצה באשתו, הרי כל ההכרזות והתראות שנאמרו במורדת, וכל התקנות הללו לא באו אלא ללחוץ עליה שתמלך בדעתה ותשוב לחיי שלום עם בעלה, ולכן אם הבעל מגרשה בטרם נגמרו כל הפעולות הללו חייב לשלם לה כתובה ותוס’ כתובה, משא”כ במקרה וגם הבעל לא רוצה בה הרי אין מקום לתקנה זו וממילא קם דינא שמכיון שהיא לא רוצה אותו, הרי אדעתא למישקל ולמיפק לא יהיב לה תוספת כתובה.”

כלומר, מטרת ההתראות במורדת היא לנסות לשכנעה לחזור לבעלה ולשקם את חיי הנישואין, אולם כאשר אף הבעל אינו מעוניין בחזרה לאשתו, אין מקום להתראה זו (אמנם עיין היטב בשו”ת רב”ז ח”א סימן תלה).

לכן נראה שבנדו”ד שהאישה לא היתה מעוניינת לחזור לבעל במקום מגוריו, ואף הבעל תבע גירושין, אין צורך בהתראות כדי להפסידה תוספת כתובה.

למרות כל האמור, התרשמות ביה”ד מהפעמים הרבות שבני הזוג באו בין כתליו, ששאלת המגורים לא היתה הגורם המרכזי בפירוד בין הצדדים ובאי היכולת לגשר על הפערים ביניהם. נראה כי לאור הנתק שנוצר, לבעל היה נוח לגור בגפו בקרית גת, ולא השקיע מאמצים כנים בשכנועה של האישה לחזור ולהתגורר עמו (כבר הזכרנו לעיל את דברי הרמ”א פ, יח בשם תשובת הרשב”א לגבי אישה שעזבה את בית בעלה, ואינו קורא לה לשוב ואינו מראה לה פנים, וניתן ללמוד מהם גם לענייננו). דומני, שאם הבעיות השורשיות בין בני הזוג היו באות על פתרון, אזי הבעל אף היה נאות לשוב ולהתגורר בבאר שבע, כפי שעשה בעבר.

לכן, לאור הספיקות הרבים בבירור המציאות והסיבות שהובילו לפירוק התא המשפחתי, לא נותר לי אלא להצטרף למסקנתו של כבוד אב ביה”ד מהנימוקים שהעלה לפשר בנדו”ד, אם כי לענ”ד מאחר והספיקות נוגעים לכמה נקודות בהתנהלותה של האישה, כולל שאלת המגורים והשמירה על טהרת המשפחה, ראוי לפשר בניכוי מחצית מדמי הכתובה, ולא בשליש.

ז. סיכום ומסקנה

א. אין אישה מפסידה כתובה בכך שנוהגת בשנאה כלפי בעלה. על כגון דא נאמר: “אישה רעה וכתובה מרובה.”

ב. בנדו”ד אין להפסיד את האישה כתובה עקב כך שהתלוננה במשטרה. גם אם נקבל את טענת הבעל שלא הפעיל אלימות כלפיה, לאור דברי הצדדים, יש יסוד סביר להניח שהאישה חשה מאוימת, ועל כן זכותה המלאה לפנות לעזרה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ג. בזמננו שקיימת זילות מצערת בצורת הדיבור, קשה לדון אישה הנוהגת לקלל כעוברת על דת, לכל הפחות בלא התראה.
- ד. אם הבעל כן ברצונו להתחיל לשמור על טהרת המשפחה, והאישה מסרבת, אזי היא מפסידה כתובתה. אמנם בנידוננו קשה להסיק שאם אכן היו בני הזוג חוזרים לחיים משותפים תקינים, היתה האישה נמנעת משמירה על טהרת המשפחה, זאת משום שאין להסיק מהתנהלותה בעבר, כאשר הבעל לא הקפיד על כך, להתנהלותה בעתיד, לאחר שעברה על הבעל רוח טהרה.
- ה. אישה המסרבת לחזור להתגורר עם הבעל בעירו, ומתנה את חידוש הקשר בכך שיעבור להתגורר בעירה, וייקנה בה דירה, דינה כמורדת.
- ו. זכותו של הבעל לדרוש מעבר מעיר לעיר, אף אם העיר הראשונה גדולה משמעותית מהעיר השנייה, זאת מפני שקשה לחלק בין עיר לעיר, ואין לדבר סוף. העיקר הוא שגם בעיר השנייה מצויים כל הדברים הנצרכים לניהול חיי שיגרה תקינים.
- ז. למרות שמורדת אינה מפסידה כתובתה, כל עוד לא התרו בה. מכל מקום, על פי דברי רבינו ירוחם, היכן שגם הבעל אינו מעוניין בהמשך חיי הנישואין, האישה מפסידה את תוספת כתובתה אף בלא התראה.
- ח. בכל זאת, לאור הספיקות הרבים בבירור המציאות והסיבות שהובילו לפירוק התא המשפחתי, לא נותר לי אלא להצטרף למסקנתו של כבוד אב ביה"ד מהנימוקים שהעלה לפשר בנדו"ד, אם כי לענ"ד מאחר והספיקות נוגעים לכמה נקודות בהתנהלותה של האישה, כולל שאלת המגורים והשמירה על טהרת המשפחה, ראוי לפשר בניכוי מחצית מדמי הכתובה, ולא בשליש.

אברהם צבי גאופטמן

לאור כל האמור, ביה"ד פוסק ברוב דעות:

על הבעל לשלם לאישה מתוך חיוב הכתובה סך 35,000 ש"ח, תוך 90 יום.

פסק הדין מותר לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של בעלי-דין.

ניתן ביום י"א בניסן התשע"ו (19/04/2016).

הרב אברהם צבי גאופטמן

הרב עובדיה חפץ יעקב

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד